

מלחמת המסוות

כל תורות-המוסר שבכל הזמנים, אם כי צורות רבות להן ולשונויותיהן שונות, מכל מקום כונתן אחת היא, והיא, לסייע לאדם במלחמתו עם הקליפות בעד הניצוץ, עם השוטף בעד הקים ועם העכור והדלוח — בעד האידיאה הצרופה. הקליפות מבדילות ויוצרות חטיבות, והניצוצות שואפים אל שלהבת האחדות; התאוות מרעיבות, מדליחות ומחסרות והאידיאה הצרופה מקרבת אל הטוב, אל המנוחה ואל השלמות. נאום אפלטון, נאום האסים, דברי כל הפרושים והמוסרים, וזה הוא גם דבר האדם, אשר תכלית כל שאיפותיו הנה: התמזגות באחדות הנשמות. מתוך שאיפתו זו נובעת משטמתו העזה של האדם אל כל צורות ההתגלות של חברו, שנראות לו רק כמסוות. אולם דוקא פה, בנקודה זו, נתבלבל האדם, וכוסף זה אל הטוהר הוא שעשהו רשע ועריץ בכל הדורות. מכאן ואילך שוב הוא אינו בשר ודם פשוט, כי אם לוחם קדוש, קנא ונוקם על כבוד הניצוץ. וניצוץ זה עצמו נעשה לאדם המסוה הכי עב. האדם חדל-אונים הוא לפקוח את עיניו לרוחה ולראות את עצמו, כמות שהוא, עם כל כשלונותיו, תאוותיו ונפתוליו; הוא מפחד מפני מערומיו, כמו האדם הראשון, ולכן הנהו מתעטף בטליות המוסר והיופי ובבגדי שרד של חיל הפקודים בלגיונותיו של הקב"ה.

בשר ודם? עפר ואפר? חומר נתעב או תולעת? ואילו היה רואה האדם את עצמו ואת חברו בכך. לא! עד לידי כך עדיין לא הגיע שום בשר ודם; אפילו הכופר הכי קשה אינו מעיז בפני עצמו להציג את האדם ערום לחלוטין. אם אינו מלביש איצטלא של ראות שמים או כתונת פסים של רומנטיקה, הריהו מניח לו לפחות עלה תאנה, אידיאל איזה שהוא, ובשלו, אפילו אם הוא אינו אלא כחוט השערה, הוא דוקרו.

אי אפשר לו לאדם בלא מסוה וביחד עם זה גדולה תאוותו לקרוע מסותת. מכאן כל אותן מחיצות-האש-והדמים, המבדילות בין אדם לאדם. אם כי כל הנשמות שואפות להתמזג עם הנשמה הכללית, כמו הנחלים, המוצאים את תקונם באוקינוס אולם העיקר הגדול של האהבה נתפורר. שבטים, משפחות, לאומים, דתות ומעמדות. המון מסוות. דת אחת דוקרת בחרבה את השניה ואידיאה שופכת את דמיה של אחותה. המטרות מקדשות את האמצעים.

וכך נעשתה השאיפה אל הניצוץ אמתלא לשפיכות דמים. שוב אין אדם סתם, כי אם מלך, שר-צבא, חיל, כהן, ושופט, והמלחמות לא באות לשלול

של, כי אם לגדל ולקדש שמו של מי שהוא יתברך. כל תקופה יש לה שמה יתברך. ובלי שם מפורש זה אין האדם יוצא לעולם לפעול, בין להטריף לחם חקו ובין לבזו בו. ובפה מלא: האידיאה הנה שר המשקים של כל נחלי הדמים מימות אדם הראשון ועד היום. כי אילמלי היה האדם שוחט רק לתאותו ולהנאתו היה סוף כל סוף ממאס במשקה אדום זה, אולם האידיאה, העומדת תמיד מוכנה לשרתו, האצילה מהוד הארגמן ומהדר התכלת על גלי הנחלים. האידיאה שבעה לא תדע ואל-דמי לה. אילו הכרנו באמת את אפסותנו, היינו כולנו, בני-התמותה, מתוך ההכרה הגמורה של שפלותנו, קרבים זה לזה ומחבקים איש את רעהו ומחוננים איש את עפר חברו באהבה וברחמים; ואילו החשד היה כל בן-אדמה, מהסתכלותו במערכות מלחמותיו של חברו עם האיתנים, בא לידי הערצה, ומיראת הרוממות לא היינו מעיזים לגשת גוף אל גוף, כי אם נהנים זה מזיוו של זה ומתמוגגים מכלות הנפש; אולם השטן בלבד והכניס בינינו ובין חברינו, בינינו ובין עצמנו, את מהומת החשד והשיא אותנו לדרוש כבוד מדומה. צאו וחזו. כמה מן הגיחוך יש בדבר? האדם תובע כבוד בכח מעשי-אונס, כמו מס, הוא מקבל אהבה, שבעיקרה ועל פי מהותה אינה כי אם נדבת נשמה. הוא אומר: העריצני נא! חובתך היא לאהבני! והוא חותך פקודות:

— העטרני נא בשם: שר השרים! הוד רוממות! ראש אב בית דין! רבשכבה! — אמן גאון! — משנה אלהות!

הה, עובדי אלילים של זמננו! — מפני מה דוק אתכם, אלילים צמאים? — מפני מה לא את האביון, המחזר על הפתחים ועל בתי הקדושים? — ובמה זכיתם יותר מן הקדשה? —

אלילים מסכנים, הדורשים מאת האדם נדבת קטורה והקוראים בלי הפוגות: הבו לנו כבוד! שלמו לנו פרים מחיאות-כפיכם! — בזה הוא המתנשא לאדם העליון. אלכסנדר ונפוליון, אשר גאותם היא שפלותו של החיל, נושא כלי זינו. הם מלכים, לפי שאחרים הם חילים. אדם! מלך אביון! ספק חיה ספק שד. כך גדלחה בלהטי השטן האידיאה הצרופה ונרפש המעין הטהור של אהבה.

והתבוננו נא על פני דפי דברי הימים וראו:

בכל הזמנים והדורות נגלו לבני האדם נביאי השקר, אשר קראו למלחמות בשם האידיאלים, וכנגדם זעקו האחרים, שלוחיה של האידיאה הצרופה, חמס כנגד מקדישי הקרב, לפי שלא האידיאות יוצאת לקרב, כי אם המסוות. אולם נצחו תמיד השוחטים, הכהנים הגדולים, מחרחרי הריבות ומדברים הגדולות, אשר עורו עיני ההמון בשחד החנופה. צאו וראו: כל עטרות המושלים נתנו לאכזרים, ורשעים הם אבות דברי ימינו. הסופרים והמשוררים של חצרות

המלכים והשרים השתחוו לפני השועלים הרשעים, קשרו להם כתרים והעמידו את צלמיהם בהיכל דברי הימים — ואנו משננים את דבריהם בפינו ובפני בנינו על ספסלי כל בתי-המדרש.

חוק הוא בעולם:

נשמות אסתניסות ומפונקות נרמסות בכף רגל מעול, הנוטל לעצמו גם כבוד הגבירה, והארץ ניתנה ביד הרשע, אשר כל השעות משחקות לו. גסי הרוח יושבים בראש הן בממלכת הברש ובהנחת והן בהיכל האמנות. גם בהיכל השירה גוזלים את הכתר הגסים, המשכלים את אצבעותיהם, מפתים את הקו ומאנסים את המלה לעשות מהם צרופים, ואילו הנלהבים, הכוספים אל לבנת הספיר, אל הדבקות הגמורה באין-סוף, החותרים אל כסא הכבוד, נפגעים בהכנסם לפרדס ומרסקים את אבריהם מעל צוקו של ההר כמו השעיר לעזאזל.

עולם הפוך: זה אשר לה, הוא לעזאזל, ואת אשר לעזאזל הנהו לה. כל היוצאים והבאים לפני המחנה, כל הקופצים או הולכים או מתגנבים בראש, כל המפורסמים שבדור ושבדורות הם הרשעים.

ושבה אני רק את אשר לא נתעלה ולא נתקדש. חוק הוא מדור דור: האסתטים נרמסים ובעלי-גוף פוסעים על ראשי המונים.

חוק מאילו אשר ויתרו על חייהם הארציים לשם תורתם והקריבו את זלצם ודמם בשביל האידיאה הצרופה.

על כן נטפס נא על תלי פגרי קדשינו שבכל הדורות ועל פגרי עצמנו ונקרא בקול:

מלחמה לנו עם הדור, עם הדורות; עם התורה, עם כל התורות; עם השטף ועם הקרב.

עיקר אחד הנחילו לנו כל הנביאים מימות אפלטון: אהבה צרופה ודביקות באין-סוף.

על כן בואו נא ונכוף את ראשינו:

בפני כל העניים והענוים בעולם זה, אשר מאסו לשלול שלל ולבוז בז;

בפני כל הקבצנים פושטי-יד, אשר כבר בזו את הצלם;

בפני מלכים בסחבות, חמחזרים על פתחים והזוים את היופי בהקדשים;

בפני מבוזים ומנוזים, חלאת החברה, ששוב אינם מעיזים לקרוע מסוות;

בפני מצורעים ובעלי-מומים, המשירים אברים אברים מדי נועם בתבל;

בפני כל הנמושות, הפגרנים שבכל המקצועות, הקרחים מכאן ומכאן;

בפני כל הנשמות השתוקות, אשר אין להן שם על פני חוק;

ובפני העם, אביר המעונים, הכבשה הבזויה בין הלאומים השוחטים, אשר

היא הראשונה פרקה את כלי זינה מעליה ותפקח את עיניה לרוחה ותראה את העולם התחתון כמות שהוא בצביונו.

תעופה

סונטה.

היא שקופה היתה, זקופת-גו בתמר.
צמתה לראשה התלבטה ככנף-כרוב.
שפתיה קחשו כאש-מזבח. עוף
חתכונן גופה מתוך פלוב-החמר

רנעים לפני עופה לבלי שוב,
ואני, שרוף פצעי-אהבה, ערשה שומר.
התבונן על המות בי ויאמר:
התראה? הנה נפתח לך הפלוב

יש יום וגמול אהבתך תשיב. בצאת
בשמתך ונפגשתם: אתה — שטן,
פבר אשמות-חיים, חרוף, פגום, מת,

והיא — פרוב-רן, פרוב פרופ, עגום קטן.
או אז אהבתה חיים תוכל תת...
ציניה סגרו — בי קם נחיי מבטן...

פ ג י ש ה

רשימה

הראיון עם רעהו יוסף ליפסקי היה נועד מראש. מחשבה אחת הטרידה אותו. זה שנים רבות שהוא יושב בעיר המרכזית — עיר מולדתו, וכל ימי שבתו כאן הוא חושב על „חיים בצותא חדא“ עם רעהו זה, בן גילו, אשר מאז עמד על דעתו — זכרונו אתו. יוסף ליפסקי — רעהו מנער, אשר יחדו למדו, חלמו ונשאו את נפשם לעתיד טוב, הנה מאז, — כשגלגל הזמן הסתובב, והוא נסע לשיבה, התגולל במרחקים, נשא אשה והוליד בנים וסבל הרבה ונפגע בהרבה, — היה מרוץ המכתבים שבינו ובין רעהו זה הגשר המאחד את חיי-העבר שלו עם חיי-ההווה ומעורר תקוה לעתיד לבוא. הלא כה היו דבריו: „אמנם רחוקים אנחנו איש מאחיו, תנאי החיים קשים ומפרידים בינינו — אך אם רק אתגבר על המכשולים ואשוב שנית אל עיר מולדתי — אז נשוב לחיות שנית את חיינו המאוחדים“... שנים רבות עברו מהעת ההיא. וזמן מה, לפני שובו אל עיר מולדתו, פסקו המכתבים בינו ובין רעהו. הוא לא מצא צרך בהם. המון רנשות מלאו את לבו. הוא ראה בחזון את ימי הנער כשהם שבים, וראה את עצמו הולך ומטייל עם רעהו שנית „באחים“ אשר מחוצה לעיר. הרחק ממתים ומעיר, בין השיחים העזובים והפרועים, בתוך השחת והעשב המגודל פרא, על יד „אגם המנוחה“, שקפא על ירקונו, בתוך האויר הסחוב והמיושן, שכבש „דממת עולם“ לו — יעמוד לו רעהו יוסף על יד גזר-עץ עבה ומעונף, פניו הכחולים ועיניו התועות יורמו אל על, לחייו הצמוקות תתכוצנה יותר, ושפתיו תלחשנה המון מלים בלתי ברורות על דבר עתידם הללוטה. והוא — ישכב לו שנת על אותו הדשא היבש והמפורך, ישכב לו במנוחה כעל רפידת-אשר ויצוד ניצוצי התקוה הניתנים מעיני רעהו החולם. הוא ידע היטב, כי הרבה שנויים באו בחייהם. נשתנו הדעות, החלומות והתקוות, אף צורה רעהו נשתנתה בהרבה. רעהו איננו עוד רוה הבשר, ועיניו — לא עוד אותן עיני-החולם כמאז. רעהו השמין, במשך הזמן, עיניו ישרות, מביטות נוכחן, פולחות כמעט בערמומיות-חיים שבהן. אף על פי כן האמין בעברו

והתרפק על חלומותיו מאז ועל המון מכתביו ומכתבי רעהו הישנים שהיו צרורים באדגוז, והיה חרד עליהם ועל הד קולם, כעל הד הנעורים החביבים שנגוז ואינם. הוא זכר היטב את מכתבו האחרון של רעהו, ודבריו הקרים והיבשים: "...ואני איני גותן כמך ערך רב לפגישתנו ולשבתנו ביחד. החיים לא ירמוני עוד!..." אך מחשבה אחת לחשה כצרי על לבבו, כי למרות מה שנעשה רעהו קר ויבש וריאלי ביותר — עוד נשאר דועך בו מאותו זיק-הנעורים החם, השומר על "חיי-המציאות" שלא יסתאבו ובכח ובהשפעה ישנה הרבה מה שיש לשנות. שנים רבות, רבות. בימים הראשונים לימי שבתו בעיר מולדתו עוד באו הרעים במגע ומשא. צרכי יום יום הקריבו אותם איש לאחיו. פקחות גדולה והבנת חיים מרובה מצא ברעהו יוסף. רעהו החיש לו עזרה על כל צעד ושעל, והשתדל להקל ולהנעים עליו את החיים בעיר הגדולה. אך, מזמן זה שהסתדר והתחיל עובד את עבודתו, עניני יום יום העסיקוהו ושללו ממנו את רוב עתו ושארית כחו — נתקררו קצת היחסים ביניהם והיו נפגשים לעתים רחוקות.

מתחלה, בראותו את חברו, היה רגש של התמרמרות מתעורר בלבו עד כדי כאב: "האמנם הם הולכים ומתרחקים זה מזה?!" יש שהיה רוצה לומר לו: "יקירי! אמנם עניני יום יום דברים נכבדים הם בחיי האדם. אין האדם יכול להתקיים מבלי לדאג לצרכיו ולעניניו הפעוטים — אך סכיס לא עליהם לבד יחיה האדם!..." שפתיו היו דובבות בלחש, ואמונה היתה מלפפת אותו, כי יש די כח בו, ובאותם הדברים הכבושים בקרבו, לרכוש בהם את לב רעהו ולשנות אותו מן הקצה אל הקצה. אך מדי הסתכלו ברעהו ובכת צחוקו הנוחה, העוברת על שפתיו, שכאלו היתה אומרת, "רעי הטוב! הניחה לי ותן לי לחיות בשלום..." היה רואה אז הרהורי לבו ומשאת נפשו כחזון-נוער שוא וכדמיון מבהיל, ואותם הדברים העצורים בקרבו והשמורים אתו מלב ללב — כפטפט גבוב וריק שאין לו מקום בחיים.

מהעת ההיא והלאה התרחק מחברו וימים וירחים לא ראהו ולא נפגש אתו ולא מצא כל צרך לראותו. באותם הימים קרה דבר-מה, שלכאורה זעזע את לבו ועורר בו תקוות ישנות. מכתב קצר קבל מרעהו, כי עומד הוא לקחת אשה, וכי רוצה היה שגם הוא, רעהו, יראה את האשה אשר בחר בה. היום היה יום שבת. הוא הלך בלויית רעהו והציץ בעיניו המנוצצות והקשיב לדבריו, שרעדה בהם התרפקות ישנה על תקוה שלא נתמלאה.

הוא טיל עם חברו בגן העיר הגדול. מעט הירק והרעננות שפסו בהם העצים, בראשית תור האביב, אכל האבק והזוהמה וריח הבשמים המר שעלה באף מרוב המטילים. בין המטילים המרובים הכיר רעהו בשתי דמויות, שהיו מתנועעות בקשי והולכות וקרבות אליהם. "זו היא, — היא ואחותה" — רמו לו רעהו בלחש. הציגן לפניו, ועל פניו נמתח חיוך מרוה וענוג. הוא הסתכל בנערה זו היפה והשמנונית שהועם ביפיה תם נעוריה. ובסמוך לחייה המלאות

ובעומק עיניה המיופות היה מן הפוך והכחל וטיב טעם זה של נערה העומדת להנשא. הם טיילו ביחד. שיחותיהם היו בנליות, מקריות, מתבלות בהלצות ומלתא דבדיחותא. האחות, שהלכה על ידו, עשתה לו כוני-חן, סקרה אליו בעיניה והפיחה שקרים, וכל תנועותיה הכוזבות היו לצודד נפש. ותהלוכותיו של רעהו וארוסתו היו כבדות ומיוגעות, מנוסכות שומן וחלודה, מעורבות בחיוכים מתוקים ומזויפים. „מאיין? מאין לו לרעהו זה החולם, ההוזה בכל ימי חייו אותו החיוך ואותה השלוה!“ — רתחה מחשבה בלבו. הוא נפרד מהם באמתלאות ובתירוצים שונים, והתחמק אל בין השיחים. הוא ראה את רעהו ואת פניו הנוחים בהפרדו ממנו, כאדם שפרק על מעליו, ודרור קרא לנפשו. רעהו ישב עם ארוסתו על הספסל, החליק בידיה על שמלתה, על שערותיה, על לחייה ונשק לה חליפות. הוא ראה את הנשיקות הללו ואת כבד היד המחליקה, ובנין ביתו של רעהו עמד לפניו בעליל: „שתי מטות של ניקל, ארון ומזנון וראי מלטש, ובעלת בית כבדת גוף ופנים-כסל, ובעל בית סגלגל ומרוכך עם כרש למעדנים, וחיוך קרוש ויגע, ודברים רכים ומזויפים, וחבה מעושה“ — — — „טפו! — והוא ירק וזורר ועזב את מקומו, ורגש מר לחץ את לבו, כי כל מה שהיה חלף ואיגו ולא ישוב עוד לעולם.

ומאז והלאה עברו שוב ירחים ושנים. את רעהו לא ראה ולא חשב לראותו עוד. הוא שמע שמועה, כי רעהו עשה עסקים, היה לאיש-חמסים ובעל אגרוף. הוא האמין ולא האמין לשמועה זו, אך בכל פעם כשהגיעה אליו שמועה זו לבבו נתכוץ בקרבו, והיה מתאבל על רעהו זה כעל עולם שנחרב. הוא אמר לשכחו ולעקרו מלבו. המעט הם חלומות הנעורים שגזו וחלפו ואינם? אך הנה פגשהו שוב. רעהו עבר לו לתמו והתעכב על יד הלון-ראוה. פניו המיוגעים והממושכים היו שקועים בתמונה אחת בחלון: „ילד המתחטא בחיק אמו“ — ורחמיו נתגלגלו עליו. איפה היא האכזריות ואבירות-הלב של אדם זה? רעהו מנער! אותם הפנים התמימים, החולמים, הנשאים אל על, החותרים אל כל יופי ואל כל רוח טהורה וקדושה. הוא הלך אחריו והתבונן אל צעדיו היגעים ואל ראשו המורד ואל עיניו המכסיפות, שהיו ננעצות בקרקע. רוח נעורים רך ורענן הלך את קרביו. לבבו נהפך בקרבו, והוא אמר לגשת אליו. רעהו נפנה לו אל סימטא ויעלם.

בשובו הביתה ערך לרעהו מכתב ויועידהו ראיון: „יחידי, עין זר לא תשורם“. עור באותו היום קבל תשובה קצרה, חמה ורכה. זמן רב הסתכל בכתב רעהו וברעד אותיותיו ויתכונן אל הפנישה בכליון-נפש מיוחד.

*
*
*

את רעהו פגש במקום הנועד. בת-צחוקו המרוה, שרחפה על שפתיו, הקרירה קצת את התלהבותו ועצרה בעד רגשותיו. אלא שקולו הצלול והרך

ומבטי עיניו הנוחים והנפשיים — קרבוהו. והוא לחץ בחזקה את יד רעהו בשתיקה.

היה בקר אביב חם. רעהו הציע לפניו לצאת מחוצה לעיר, אל אותם שדות האחים והירקות, שהיו מטיילים בהם, בימי נעוריהם. הוא נענה לו בחשאי, והיה נרעש עד היסוד בו, לרגל הצעה זו, הם עלו על מרכבת הטרם. הוא ישב לו בפנה, הציץ מבעד החלון והסתכל אל הרחובות והשוקים. הכל היה מוזר וחדש בעיניו! כח זכרונו שפע ועבד עבודה מיגעת. הטרם נשאהו בכח איתן ומעודד. הרחובות עברו לפניו כבמעגל קסמים, והוא הסתכל בלי הרף ולא היה אף מקום אחד, בית אחד, זוו או גזוטר, שיוכל לתקוע בהם זכרון אחד מאלה הזכרונות. שהיו תוססים ועולים מקרבו. אותם הבתים הקטנים והנמוכים, עם חנויותיהם-חוריהם ויהודיהם ויהודיותיהם, שהיו מציצים בו תמיד, בעברו מבית המדרש לביתו, מתוך חבה יתירה; ושהוא, בעברו, היה מסלסל פאותיו והיה נועץ, מתוך בושח, עיניו בקרקע, ותקוה שעשעה נפשו, כי אחד מהיהודים והיהודיות הללו ודאי שמטפחים למענו בת אהובה ונחמדה, כלה יפה ומזהירה, "כשמש בצהרים" — כל אותם הבתים נגוזו ואינם עוד. במקומם צצו ועלו בתים גבהים ורמים, מהוקצעים ומשופרים, שהכבידו עליו ועל זכרונותיו, היקרים, השמורים אתו, ורמסו אותם בשחצנות אבירה וברגל גאווה, וחמסו אותם. הוא התכוץ בפנתו, הליט פניו בכפות ידיו, כרוצה בחזיון להחיות מערמות העפר זכרונות נשכחים מני אדם. הוא הרגיש את מבטי עיניו של חברו. מחשבותיו נהדפו כעשן. הוא פקח את עיניו ועליו נחה בת צחוקו הנרגעה של רעהו ועיניו החודרות והפכחיות, הדולות כמתהום את מצפוני הנפש.

— עתה נרד! — טפח לו רעדו על שכמו בחבה גלויה — ונשים פעמינו אל ה"אחים".

הוא צעד בלויית רעהו בלאט ובחשאי, הסתכל בכל אשר מסביבו, והדרך היתה זרה לו ומוזרה, כאלו לא ידעה מעולם.

אותו השביל הצר, המתפתל, שעבר על פני שורות בתים עזובים, שיחים ועשבים גדלי פרא, ונסב עד סוללת-העפר ועיי החרבות הרבים — נעלם ואיננו. דרכם נסבה בשדרת עצי אוג וערבה, בכביש סלול וישר, על פני מרצפות אבנים חלוקות, ההולכים ונמשכים ונאחזים בגשר מטולטל ונאה, הרובץ כנחש ענק ועקלתון, ואוסר את העין אל יאוריו ואגמיו, המסתבכים, כורידין כחלחלים-כהים, בתוך רקמת השדות והאחים אשר מסביב.

— הידוע לך אותו הדרך? — שאלהו רעהו בצחוק.

לא!...

— לא?! חי, חי... — הוסיף רעהו וחיך — נשתנו המקומות...

האין כן, יצחק, ה, ח?!...

הם עברו את הגשר, ירדו במורד, אחזו את דרכם בנתיב מסותר ונחבא,

ופתאם נמצאו מוקפים בתוך סבך שיחים ועצים רעננים וערוגות פרחים וספסלים
למושב. וכפת שמים צחה ועמוקה, הנושקת את צמרות העצים וראשי השיחים,
האהילה עליו ועל רעהו ויחדה את מקומם ורזי העצים ושיח הפרחים, כפנה
בסתרה וכמקום קדוש ליחוד הלבבות.

— „האגמים, האגמים!“ —

ושפתיו מלמלו בלאט הד השמות הללו, שצבטו את לבו ועקרו אותו
ואת נפשו אל עשרות שנים לפניו, ולחשו לו לחישה טמירה ונעלמה, של
חלומות-לא-נשכחו ומאויים-לא-כלו.

הוא צנח מעל הספסל והשתטח על פני העשב. התמודד בכל גויתו
והתכנס בתוך העשב הרענן מסור כולו אל שכיבה זו ואל חלומותיו מנער.
גיב רעד על שפתיו, והיה כיונק את מיץ האדמה, שפעה ורעננותה.

— „האגמים“, „האגמים!“

כל עצמותיו רעדו כמתוך קדחת עצומה ומתוקה. נפשו התעטפה
ושפכה שיח.

נגיעה קלה ורכה בשרוול-בגדו עוררתהו. רעהו נפנה אליו. שתי עיניו
הגדולות התקטנו והתרככו, הציצו אליו באור שקט ובתחנה אלמת.

— יצחקי, הא, יצחקי, נשהה כאן יום תמים, הא...

הוא הגיע בראשו לאות הסכמה. עיניו נתלו ונאחזו בדממה בפני רעהו,
כמתרונן מתוך חלום מתוק ומשכר.

— יצחקי, נקום ונטייל קצת... יום זה שלנו הוא...

הם קמו והלכו להם. הבקר הלך הלך ואור. השמש עמדה במרום.
נגוהות יום אביב הם ורענן נשפכו ביד נדיבה, כאוצרות קסמים פזורים,
ונאחזו בכל גבעול, פארה ונצן רך. הם הלכו לאטם. יחידים היו, אף איש לא
נראה בגן. הם עברו שדרות, שדרות. עדיין היתה הפראות והעזובה הישנה
מציצה מתוך פלא על הטפוח והגדול והשגשוג-לנוי, אשר מסביב להן. העשבים
המקוצרים וערוגות הפרחים המסודרות, ואותם השיחים, זמורי-הקומה, ששמשו
כמשוכה להם, ואותם האגמים הקטנים והפתלתולים, שנוצצו בהשקט מימיהם,
— כל אלה נמרו בשלל צבעיהם, הטיילו חן כשפים והרהיבו את העין בכל
מלוא המקום מסביב.

על יד אגם אחד רחב, נוצץ ומלוטש, שהעלה שרטון, נתעכבו הרעים.
מסביב לאגם התנשא עצים עבותים ומעונפים ושחו בדליותים, כסובכים על
סוד מימיו ומנוחתו הברוכה, ולאטו על מטה-קדומים ועל רזים נפלאים, שנעלמו
מתגרת הזמן ושנרגנו עתה להלן, בסתר, עם גיע עליהם ולחש פארותיהם וייע
הנחשולים הקטנים והקלים אשר על פני המים.

רעהו עמד על ידו ורמז לו על שרטון אחד, שעלה מתוך האגם ושנסתבך
עם גזעי שיחים ערומים וחלולים, כמכמרת אחת הפוכה ומערה, ואשר גלי מים,

בלשונות-קסמים, לקקו ולחשו על מחשוף הגזעים, כלחש מכשפה על דירי
העצמים.

מרחוק, מתחת שבכה של גדלי שחת וקני סוף ופטירות האגם, ששרגו
ועלו כרשת של נתיבות נסתרים ומחבואים, צנחו ושטו להם, בשקט מכושף,
שני ברבורים צחורים, ושטו ועברו על פני האגמים ועל חלקת מימיו, כעבור
יד אשף על מקל הקסמים, ושטו והגיעו עד השרטון, והגיעו וחתרו במקוריהם
בעמק המים, והוציאו משם, והושיטו את צואריהם למעלה, ופתאם התחמקו אל
מעורות הגזעים ואל דלוחי המים אשר מתחתיהם, ונשארו קפואים וצמודים
אליהם. כחביון סוד שעלה מן התהום ונמלט ונחבא ונאחו באמצע.

— הנה הם „האגמים“, „האגמים“... — לחש לו רעהו מתוך דומיה עמוקה,
בשראשו מעבר מסעדה אשר על חוף האגם ועיניו נעוצות במים — פה עברו
וכלו ימי נעוריהם...

— ימי נעוריהם, — הוסיף שוב מתוך דומיה — כחלום יעוף... כמה
סודות ארגו פה, יצחקי? כקורי עכביש... ארגו ונקרעו באפס יד... החיים, החיים...
הוא שתק ונאנה, ופתאם צחק צחוק חרישי וקל והוסיף:
— חה, חה, יצחקי, שטות... האמינה, שטות..

טפח לו על כתפו, הכניס ידו תחת זרועו, העבירהו מכאן ומשבהו בדרך
השדרה הארוכה והמסוללה, והלכו לדרכם הלאה.

הם הגיעו עד השדרה המרכזית והרחבה. משם עברו את דרכם ונסבו
עד הככר הגדולה, מגרש התלמידים, וירדו במורד ועלו שוב במשעול הלון
ועלה על הגבעה, ולעיניהם התנוסס מגדל הגן ואגפיו עם עמודיו הגדולים,
אחוזי יריעות בד, עם כסאותיו ושלחנותיו הקטנים, עם מלצריו — הנערות
המקושטות והחגורות סגורים לבנים, עם שלטיו המגוונים והנוצצים, שהיו כלם
בחדת פלאים וכמשכן מבטחות במקום הנסתר הזה. לפני שלחן אחד עגול ישבו
שני אנשים, באים בימים, מגוהצים ומלובשים למשעי ועשויים כצעירים רחפי
רוח. מרחוק להם, בפנה, ישבה אשה אחת, כבת שלוישים ולמעלה, עטופת אבל,
ועיינה בספר, וכוס קהוה עמדה והצטננה לפניה. הגברים זרקו עליה עין, תרו
אחריה במבטיהם, והיא, כלה שקועה באבלה ובספרה, לא גרעה עין מן הנקודה
שקפאה עליה. רעהו תפש מקום, כלאחר יד. המלצרות הסתובבו לפניו כצפרות
קלות, לבבוהו בבת צחוקן, שפכו לפניו חיוכי-חן והוא נענה להן וצחק לעמתן
ושוחח אתן ארוכות וקצרות, והשתרע על-כסאו מתוך הסבה והנאה מרובה.
הגישו את ארוחת הצהרים. אגב הסעודה הקיף רעהו את הסביבה מתוך
שביצה מלפפת ורטן.

— הנה כי כן, יצחקי... שטות... רצונך הרי החיים לפניך...
הרי הם לפניך...

בלע את שארית האוכלין, נאנה במקצת, נעץ עיניו במורד והוסיף:

— הנך רואה, יצחקי, סביבה זו היפה... הזוכר אתה אותה מלפנים?
פראית, שממה, גלים נצים.. עתה שור!..

המורד השתטח כיריעה מרוקמת. כבמכחול הצטיר עליה משטח השדות,
האחים והאגמים, הנשקים באפקס יערות-עד, ושמים כחוליים, ענוגים ודקים
מרחפים עליהם ואובדים באין סוף. יוסף המשיך.

— כך, כך, יצחקי... אתה מתרפק עוד על ימים עברו... הה, חה, כלך
לך מזה, חביבי. אלה הימים לא ישובו עוד, יצחקי, לא ישובו...

הוא שתק רבעים אחדים, צחק לו לעצמו צחוק מלא ושבע ויוסיף.

— התרבות, התרבות... אוהב אני את ההתמזגות שבדבר... יפה נוף
ותרבות, רומנטיקה ותרבות — זוהי מוזיגה יפה! האם לא כן, יצחקי? יושב
אתה בכאן. הסביבה תרהיב עין. הכל משופר, מהוקצע וגאה. טבע עד בלי קץ...
ואם רוצה אתה הרי אכילה כדבעי, הרי מוסיקה, הרי ישיבה בהסבה... כל
מלאכי התרבות עומדים הכן לשרתך... מלצרית!

הוא קרא בקול בטוח. דומה, כמלא גאווה בשל כל אותם הדברים היפים
והתרבותיים, שאדם שליט ורודה בהם. המלצרית קפצה לפניהם. הוא העיף עליה
מבט ויקרא לחשבון. וברצותו את הכסף צחק לה לתוך עיניה ושרק לה שריקת
עין חשאית ומסותרת, ויאחו ביד רעהו ויפן ללכת.

במורד הגבעה, מעבר השני, התנשא אילן אחד ענפיי ועוקצני, מכורך,
מגזעיו ועד בדיו, בכריכת תבן עבה; וענפיו ופארותיו הערומים הציצו בפחד
עצור על מצבתם ועל דלת גזעם ועל השמים הנזעמים אשר על גבם. זה היה
אילן ערער, שהובא מארצות החמות עם אדמת הנטיעים שלו ונטע בכאן, ועדיין
לא התערה, ועמד על שרשו ועל גזעו ערום ועריה, כמפרפר בין החיים והמות.
— הנה, יצחקי... — קרא רעהו בצחוק מדושן וענוג — על העץ הזה
עמלים זה שנים אחדות... גולה ונדח הוא... זרה לו התרבות שלנו... הוא
מתגעגע... עלוב זה חי על געגועיו... ואדמת ארצנו, יצחקי, אכזריה היא...
מתעבת היא את הסינטימנטים, חביבי, לזרא הם לה...

הם ירדו במורדי עזבו מאחוריהם את הפרדס, גאחו בתוך הקמה והעשב
המגודל פרא והשתטחו בתוכם. הם שכבו כשעה קלה, הציצו במרחק, בשמים,
מבלי כל ענין ודבר דבר. מרחוק פכה לו נחל קטן, אפיק האגמים, בנרם
מימיו הקלים. ריחות בשמים נדפו ויזלו באף. רוחות קלים השתעשעו וצננו
את שרב היום. הם שכבו להם בדממה והקשיבו, הטו און למשק המים ולטיסת
הצפרים, שלאטו על השקט והמנוחה ושוחחו עם לחישת הלב ורעידת הנפש.
פתאם נשבה רוח הזקה, עננה עברה ותכס על היאור, ותעבר במרוצה מעטה
צל ועלטה, ותקרב את גסיסת היום. הרעים הסתכלו זה בזה. איזה מבט עכור
וכהה נשקף מתוך עיניהם, עבר כטיסת ברק, נפגש וננעץ בקרקע. הם שכבו
עוד זמן מה. פתאם התנערו, קמו ושובו בדרכם זו שבאו.

היום נאה לערוב. צל העצים השתרע ויעט את הפרדס במעטה סוד
וחביון-ליל. בין השדרות צצו ועלו כמו עשב המון נשים וגברים, זוגות זוגות
מטיילים ומטיילות. הם שטו ועברו מעליהם. בשדרה נעלמה אחת, נטויה מן
המסלה, ראו פתאם הרעים את שני האורחים, שגלו לשיבתם בצהרים עם
אותה האשה, העוטה אבילות. הולכים ומטיילים שלובי זרוע, וקול צחקם
ופטפוטם החריד את האויר ברעד גיל.

— חה, חה... חי, חי... — בקע קול צחוקו של רעהו כהד להם — הרי
היא התרבות! הרי היא אותה האהבה... פגישה קלה—ואהבה... פגישה קלה—
ורעות... והשאר השאר... חה, חה, חה...

קול צחוקו של רעהו עלה ונסר כמגרה וקרע את צעיף העלטה ועכר
את מנוסת היום. הם הלכו לדרכם הלאה. השדרה נעלמה מאחוריהם. רעהו
הרחיב את צעדיו, והוא נשרך אחריו. עדיין היה קול צחוקו של רעהו רועד
ורוטן בחשאי. במבוא הפרדס פסק הצחוק. רעהו נפנה אליו, הדוקר במלוא
קומתו, תפש בידו, וקולו היה צלול ותקיף.

— יצחקי, עתה עת ללכת. בשבילי די, אתה — הברירא בידך... הלא
אתה, חה, חה...

לא סים. לחץ את ידו. נפרד ממנו בחפזון, עלה על הטרם ויעלם.
ובשובו יחידי הביתה עדיין צהל באזניו הד קול רעהו וצחוקו: „פגישה
קלה ואהבה... פגישה קלה ורעות... והשאר, השאר... חה, חה... — —

פג ישה.

משלום ונחה נפשי בליל של אופל וקור.
 וזרם גל-חיים אלי נשאך — ויעבור.
 לצעד לצדי
 דברת אז ללבי, ושני שפתיה זב רב-מור;
 ואני לדרכי אלך יחידי
 לרחוק, לרחוק, כי אמרתי לי: אולי בקשפ
 גנוז האור

שיר ינעימו אראלם.

לארץ צבי עמנו שם לחם, חמל, חלם,
 ברוש ותמר, שקדים, זיתים יצניחו צאלם,
 בי, ידידי הצח, אתי עלה, לשמחת עולם
 ריח-עין דודאים סביבנו שם יקטירו,
 ארזי לבנון רעותנו, בהדר-יכתירו,
 ליל גל-עד יפרש עלינו אוהל נעלם.
 הידון — שושבין מקשיב לידידותנו דום,
 ותחת חפת רקיע שנינו כי נרדום
 יברכנו שר של חסד, שיר ינעימו אראלנו

מספרי „באמצע העולם“

כה חי אני, חי. כלי ביתי נושנים
ועגמת עברות עליהם חופפת,
כנשיקה לדורות.
הבתים מסתכלים עלי בעין סודם
וחשים התרפקות מבטי ורטט
צל גוי עליהם.

אל קשים תלחץ בת-חיי העוגמה
בבכיה אלמת;
והד פסיעותי בם יפה אטומות,
בלכתי מרגז לארץ החדר —

כה חי אני, חי. רן צפרים בפקר,
על טרפי אילנות שהמים מכסיפים;
ואדם כל עב הלזהטת לעיני
מצית בנפשי מכאובה האדם —

יש יורד הלילה ותכלתו צדינה,
הסופגה בה עניי וקולות הדמים
ופורשה שיראים על גחל הדמעות —
ואם אז גם גשם בו ירן ירנונים
מכאיבים-ערבים, —
מה ינעם לי עצביו

וממחרת הליל יגה לוע המרחק

וביתי בנגהות.
אנשים יבואו אלי לבקרני --

כל אחד מלמד כתנתו לבנה
וראשו מבשם.
ועשן יעשן בחרדת אצבעות...

זהפל מהלל ומספר בשבחי
ומונה כל מלה,
בטרים היא יוצאה,
כמונה פנינים בכף יד חלשה --

ועורג אנכי לשחת הדיוטים
לצחוקם הפרא,
ויגונם הפרא
וכאבם הקר, כי יבטא בשפתם
הקקה, הכבדה --

וגני פורת, מתעשר יום יומם
בנטיעות ופרחים,
ומשוכת-הפאר כה מכבידה על חיי:
גם אחד לא יבוא לקצץ בנטיעות
ולהרגיו שלותי המלאה בצעקה --

והימים ארפים,
הימים ארפים!
אני הולך ודוחף מרכבת השמש
ומנהל עגלות עמוסות אבנים
אל ארץ הערב. --

החסידות

תנועה עממית מקפת, מעמיקה וחודרת כזו של החסידות לא היתה בישראל בכל משך ימי ההיסטוריה הארוכה שלנו. במדה מרובה התפשטה החסידות בכל תפוצות ישראל והקיפה חלק גדול מהעם, למרות המכשולים המרובים שהיו מונחים על דרכה על ידי המלחמה הקשה וההתנגדות הנמרצה, שפגשה הן מצד היראים בעלי תורה והן מצד המשכילים. תנועה זו חדרה אל תוך עמקי מסתרי חיינו ונפשנו וחביא מהפכה שלמה בכל עולמנו הדתי — ביחוסנו אל אלהים והחיים, אל התורה ומצוותיה, אל סדרי הקדש ומנהגיהם. היא הכניסה השקפות דתיות מיוחדות במינן, בנתה שיטה דתית שלמה ואף בחיי הקהלה הקימה שנויים רבים; וביחוסיה החברה שלנו הפכה הקערה על פיה — עליונים למטה ותחתונים למעלה; ואף אל חיי המשפחה ואל חנוך הבנים חדרה; על ידי גשתנה שנוי עקרי ההוי שלנו; נהיתה מהפכה שלמה בנפש היחיד, בטפיסת עולם אישית, בהחשת עולם חוץ ובהרנשת עולם פנים ובהכרת ערכנו העצמי האישי. על ידה התחילה האישיות לתפוס מקום נכר וחשוב בחיינו ונשתרבה עד לידי הצדיקיות במובנה החדש החסידותי. ואף ספרות שלמה נבראה על ידה — ספרות מיוחדת במינה על פי תכנה וצורתה, על פי סגנונה וגוונה ועל פי חידושיה הלשוניים. ולמרות המהפכה הכבירה שחוללה תנועת החסידות בכל ארג חיינו, נשארה מכל מקום אחוזה בקרקע חיינו ותרבותנו ולא ניתקה מהתורה ומהחיים הלאומיים, כשאר הכתות הקטנות השונות שנתלשו מעל קרקע חיינו ונעלמו מההיסטוריה שלנו.

מה הם התנאים העולמיים והלאומיים שהכשירו תנועה מיוחדת במינה זו? הבנין העולמי של ימי הבינים נודע עוד בימי מסע הצלב, לשבני אירופא הנוצרים נפגשו עם התרבות האסיית האיסלמית. ומני אז לא פסקו זעזועי תנועות שונות באירופא, שלן אינן אלא חוליות שונות בשלשלת שאיפה גדולה אחת — שאיפת גאולה ליחיד ולחברה — החל מתנועת התחייה האיטלנית ותקופת ההומניסם, עבור דרך התנועה הרפורמציונית, הלך דרך המהפכה הצרפתית והתקרב אל התנועה הסוציאליסטית ואל המהפכות האחרונות. הגאולה הוא פרוצס ארוך מאד המתפרט לחוליות חוליות קשורות ואחויות זו בזו. ראשית התנועה התחילה בשאיפה לגאולת היחיד מכללי הצבור והממלכה ממאסרי התרבות המנוסחה והדת, היחיד שאף לזקיפה קומה ולגלוי עצמותו האישית על ידי המהפכה הצרפתית. נשתחרר היחיד, אלא שלא מצא לו קורת רוח בשחרורו האישי בלבד והתחיל שואף גם לשחרור של הצבור במובן האיקונומי והתרבותי.

אל זעזועי עולם אלה נוספו זעזועי חיינו. הגירושים השונים שבסוף ימי הבינים וביחוד גירוש ספרד ערערו לגמרי את העולם החברתי העברי. היהודי הרגיש צורך בגאולה משולשת — גאולת חוץ לעם העברי, גאולת פנים לצבור העברי וגאולת היחיד. השאיפה המשולשת הזאת מסמנת את התנועות השונות בחיינו במשך התקופה החדשה.

בימים ההם התגברה התנועה המשיחית והגיעה למרום קצה בתנועה השצי"ת, ששאפה להביא את הגאולה המלאה — גאולת האומה העברית מהגלות; גאולת הצבור העברי והיחיד העברי מכבלי התורה והמעשים המקובלים, ממאסרי הירושה התרבותית. אולם לא איכשר עוד הדור לגאולה שלמה, ותנועה אמיצה זו נכשלה במעצורים קשים ונתרוססה לזרמים שונים שהוכרחו להעלם מן העין. אבל במעמקי החיים לא חדלו מלהרום. אל כל זה נוספו המאורעות הנוראים של גזירת ת"ח באוקרינה שערערו והרסו את הקהלות העבריות ונתצו את יסודות חיינו החברתיים. התנועה השצי"ת הביאה לידי יאוש בגאולה שלמה פתאומית; ההרס של גזירת ת"ח ערער את החיים החברתיים הקיימים ונשאר היחיד בודד לעצמו. בארצות אירופא המערבית, ששם היו עוד קיימות הקהלות, וצבור עברי חזק למדי לא פסק מהתקיים, נתגלה הורם ההשכלתי לגאולת פנים על ידי תיקון דת ולגאולת חוץ על ידי רכישת שוויון זכיות בהסכם עם מהלך החיים והתיקונים בדת ובמדינה בארצות ההן. לא כן באוקרינה ובארצות הסמוכות לה. הקהלות נהרסו, רוב האמה היה מפורז בין הכפרים ואף תנאי המדינה המיוחדים בארץ לא הכשירו את הקרקע לתנועת תיקוני צבור ומדינה. ולא לגאולת צבור שאפו בני ישראל שם, כי צבור כזה כמעט שלא התקיים; ונתגלתה שאיפה חזקה לגאולת היחיד, אבל לא לגאולה מתוך כבלי חוץ של הצבור, אלא לגאולת פנים, אישית, לאישורה של האישיות ולחסום רצון קיומה והתגלותה. ושאיפה זו התגלמה בתנועת החסידות, הבאה לאשר את האישיות הישראלית בתור מצע התחלי לחיים העבריים, ותנועת החסידות היתה לתנועת-חיוב ובניה בחיינו, כי על כן נגמר הפרוצס של הרס שבתנועות הקודמות ובעיקר שבתנועה השצי"ת; ומעט מן הצורך להרס עבר אל תנועת ההשכלה. נבדלה תנועת החסידות מהתנועה השצי"ת שכן החסידות התחילה ממה שסימה השצי"ת: מחיוב ומאישור; ולא טפלה בגאולת חוץ ובתיקוני חיי פנים, כי אם בהבלטתה ובחזוקה של האישיות. ויחיד זה לא היה בן השדרות העליונות, בן הלומדים והפרנסים, היחיד העברי, שהחסידות טפלה בו ושאפה לגאולתו ותיקונו, הנהו בן השדרות הנמוכות והמפוזות בכפרי אוקראינה ופולין, שדרות המוניות קרובות אל הטבע ואל פשטות החיים ורחוקים מהמרכזים הישוביים ומהתרבות הקפואה. העממיות פחה בכנוסה כשהיא מסודרת ומרוכזת; אולם כשהמונים הגם במצב של פוזר הרי כל כחה בערך האישיות החזקה. שאין לה לא זכות

אבות ולא יחש של עשר ותרבות. דימוקרטיה כזו מגדלת אישיות, שערכה בה בעצמה.

עד החסידות היה ערך האיש מונה מחוצה לו — בתורה, בחכמה ובמצוות. דק כשסגל לו היחיד את הקנינים האלה. נתעלה ערכו. ת"ח אין ערכו אלא מפני התורה שבו; המצוות קדשו את האיש המקיים אותן ואדם בלי הקנינים האלה — בלי תורה, בלי חכמה ובלי מצוות אין לו שום ערך — עם הארץ הוא. לא כן הוא על פי החסידות. התורה כשהיא לעצמה אינה אלא אותיות מתות, ורק האישיות נותנת לה רוח חיים. המצוות הנן גוף בלי נשמה. ורק כשהאישיות החיה נוגעת בהן, עולות המצוות למעלת רום. כל הערכין מקבלים את ערכם ויתרונם על ידי האישיות החיה, אלה ממעל שבה, המקדש ומרומם את כל הבא אתו במגע ישר. ומשום כך העלתה החסידות את ערכה של ההרגשה. כי זהו כל האדם. עולמו הפנימי הוא היש היחידי והוא היוצר יש מאין. העולם החיצוני נערך על ידי העולם הפנימי — ההרגשה; ומעולם הפנימי הזה יוצר לו האדם עולמות שונים על פי מדת פח הדמיון שבו. ההרגשה והדמיון שני יסודותיה של האישיות ומהם נברא עולם של שירה נשגבה, החסידות העלתה את האישיות למדרגת יוצר יש פנימי מאין חיצוני. ועד החסידות לא הגיע העולם החיצוני אל האיש העברי. ואף שמעשי בראשית מתחדשים בכל יום, לא הסתכל איש ישראל בחידושים הללו ולא חש בהם. כל הבריאה כלה עם כל המון צבעי חליפות גווניה המרובבים היו סתומים וחתומים בפניו. הבורא הסתתר בחביון עזו ואיש לא הרהיב עזו בנפשו להרוס לחזות בו; העולם האנושי היה זר ומוזר ונפרד ממנו על ידי כתלי הגיטו; והעולם העברי התרבותי היה בנוי כולו בצביונו ושעור קומתו; ועולמו הפנימי היה מצומצם ומקופל בתוף ד' אמות של צרות וטלטול. חושי קהו, והרגשותיו נטמטמו והעלו חלודה מעניות פנימית, מצרות ומבטלה. עד שבאה החסידות והסירה מעל הבריאה את כל הלבושים שהיתה עטופה ומעורפלת בהם; ובעז מיוחד נגשה אל חביון עזו של אל מסתתר ונעלם; נפלה המחיצה בין איש ישראל ובין הבורא והבריאה; עולם גדול מלא גוונים מאליפים התחיל שופע אל צנורות נפשו של איש ישראל; חושיו נתעוררו, בתחרפו ונתחדדו; והרשמים המאליפים האלה עוררו אף את הרגשתו והביאוה לידי התפעלות והתלהבות; ההרגשה שבה לתחיה. הדבקות וההתפעלות מערכי החסידות הן; והן הן שפתחו את מקורות היצירה החתומים. כי כל לחו של היוצר הוא בזה, שרואה הוא את עולם-חוץ ראייה ראשונה חדה וחודרת בלי שום חציצה.

מהעבר ההיסטורי הוסרו כל הלבושים והמחיצות שחצו בפני אדם מישראל להסתכל בו לא מתוך איוו אספקלריא שהיא, אלא מתוך הסתכלות ערומה וישרה. על ידי מדת הדבקות וההתפעלות הושבו לתחיה התחושה

החיצונית וההרגשה הפנימית, נפתחו מקורות היצירה. והיוצר ממדת התמימות
והשלימות לו. תמים ושלם הוא עם נפשו ועם העולם ותופס הוא את העולם
מתוך שמחת יצירה. וזהו סוד השמחה שבחסידות, שמחת-פנים בבחינת כל
עצמותי תאמרנה. ואישיות יוצרת אינה תולשת את עצמה מקרקע התרבות,
כי התרבות גופא יצירת אדם היא, והיוצר קולט אל תוכו מתוך חדוה וחיוב
את כל היצירות האנושיות; ובלי חציצה מזדווג הוא אל היצירות האנושיות,
מתפעל מהן ומגיע לידי יצירה, הנותנת הערכה חדשה ליצירות הקודמות, הוא
אינו הורס את היצירות הקודמות, אלא מעריך אותן הערכה חדשה וצר להן
צורה חדשה ומפני זה לא הפכה החסידות את הקערה על פיה, לא התיחסה
יחס שלילי אל העבר שלנו, אל התורה והמצוות ואל היצירות העבריות
הקודמות, כדרך שהתיחסה אליהן התנועה השצי"ת, או התנועה ההשכלית
והריפורמציונית. אדרבה, היא קבלה את כל אלה בתור חיון קיים, אלא
שהעריכה אותם הערכה חדשה. ולא התרבות העברית נשתנתה, אלא ההערכה
הסוביקטיבית. עד החסידות לא היתה כלל לאיש ישראל הערכה סוביקטי-
בית משלו. הכל בא אליו בצביונו ובשעור קומתו על פי נוסח מקובל מדורי
דורות. ומעכשו, הרי כל אדם מישראל מחוייב להדבק בעצמו דבקות ישרה,
בכל זה ולהעריכו הערכה סוביקטיבית משלו. וכל יהודי תופס את כל זה
באופן חדש, בבחינה חדשה וכפי כח תפיסתו. וכמספר האישים — מספר
הגוונים, ובהזדווג כל הגוונים דרך הצדיק — זו האישיות היותר נמרצה שבראה
החסידות — ויצאה הרמוניה שלמה מרובת גוונים, הצדיק — מושג עתיק
הוא; אלא שקבל אצל החסידות תכן מיוחד. הצדיק שלפנים היה זה העושה
צדק, הצדק בתור מושג קיים מרומם את האדם ונותן לו ערך, לא כן הצדיק
של החסידות. כמו לא בא לו מבחוק, אלא מתוכו פנימה; הוא נושא בקרבו
את ערכו. מה שהצדיק עושה — זהו מה שיש לו ערך. בפשטותו, בכח
דביקותו, בהתפעלותו ובהתלהבותו עולה הוא למדרגה עילאה. הצדיק הוא
היוצר את הצדק ואת הצדיקות. הצדיקות זוהי מהותה ועצם היותה של
התנועה המיוחדת הזאת. היא האישיות העילאה שאליה שאפה החסידות —
הצדיק הוא הוא האיש בן החורין המלא, שכחו ועצם היותו בו בעצמו.

בצדיקות הגיעה החסידות לידי ארשת בטויה היותר מלא.
ברכה מרובה הביאה אתה החסידות אל תוך חיינו-היא יצרה מחדש
את האישיות העברית החשה ומרגישה, התמה והשלמה. אלא שמכשולים
רבים עמדו על דרכה. ועל הרבה מהם עברה בשלום, ובהרבה מהם נכשלה
ונפגמה פגימה זמנית; ומזה נשתנו פניה לרעה. בעלי התורה, החכמה
והמצוות הקונים את ערכם מקניני ערכי חוץ התנגדו נגוד גמור לחסידות היונקת
וניזונת מערכי פנים. הללו חשבו, שהחסידות באה להכחיש את הערכין
הקיימים, העומדים כמחיצה בין האיש ואלהיו; שהיא באה לעקור את התורה

והמצוות מישראל. ולפיכך נלחמו בה מלחמה נמרצה. אולם האישיות שזקפה את קומתה על ידי החסידות לא נכנעה בפניהם, כי אם נחלה את נצחונה. ואף בעלי הקהלה ובעלי ההשכלה המבקשים תיקוני חוץ ושוויון זכויות—גאולת חוץ—התנגדו לחסידות, הבונה את יסודותיה לא על הצבור, כי אם על האישיות המוצקה. בעלי תנועת ההשכלה בקשו תיקונים בדברים שערכם הוא רק יחסי לגבי האדם ולא ראו שרק היחיד הנגאל מסוגל לתקן את החיים התרבותיים והצבוריים. לא הדת צריכה תיקון, כי אם בעל הדת; לא הקהלה זקוקה לשינוים כי אם אישי הקהלה; ההשכלה שמה לב אל תנאי החיים, אל הסביבה, אל הערכים הנוצרים; ולא הרגישה, שהעיקר הוא האיש החי, היוצר ערכים וחיים. והחירות האישית היא היא שתביא לבסוף מדעת ושלא מדעת לתיקוני הסביבה ולהכשרת תנאי חיים מתאימים ליצירת האיש. ומלחמה היתה בין שני הנורמים האלה ונצחה ההשכלה ונצחה אף החסידות. אולם מכשולים אחרים היו על דרכה, ועליהם לא יכלה להתגבר. מכשולים אלה הן הבערות והחשכה, העניות והדלדול ששררו אז בקרב המוני ישראל בפולין ובאוקריינה.

וכאן נסתבכה החסידות. כי האישיות הישראלית בהתפתחותה ובשאיפתה להתרוממות ועליה נכשלה בבערותה ובבטלנותה. והאנרגיה של האישיות נתפזרה ברקודים, בפטפוטי הבל ובדמיונות שוא שונים. מהחסידות נוצר עולם מלא שירה. אלא שהעניות והבערות נוודו אותה. והחסידות שהיתה אחר כך למכשול על דרך התנועות הבאות אחריה — התנועה הלאומית והסוציאליזם, לא מפני בערותה ועקשות הפנטזים שלה עמדה כצר לה! שני אלה — הבערות ועקשות הפנטזים, לוו את החסידות בדרך התפתחותה, אלא שבוה לא היתה החסידות שונה מסביבת שאר היהודים, שהעניות והבערות מצאו להן קן ביניהם. החסידות התנגדה ללאומיות, מפני שעל פי מהותה הנה תנועת אישורה והתעלותה של האישיות בניגוד ללאומיות המבליטה בעיקר את גאולת הצבור. לאמתו של דבר אין האישיות המפותחת יכלה להתנגד לתחיה הלאומית, פי הרי רק בתוך סביבה צבורית משוחררה תוכל האישיות למצא לה פר נרחב לגאילתה. ומתוך צרכיה היא של האישיות גופה בוא תבוא השאיפה לגאולת הצבור. אולם כשהאישיות הוגבלת בד' אמות של עניות ובערות ונתעלבה בהתפתחותה, נראתה לה התנועה הצבורית-הלאומית הציונית, כעומדת לצר לה.

בנקודת הניגוד לציוניות נפגשו שתי הקצוות — החסידות והסוציאליזם. הסוציאליזם ביסודו הצבורי, הבא להשליט בחיים את חברתיות, יש לו נקודת ניגוד לחסידות, תנועת האישיות, במדה שהסוציאליזם אינו מושג כראוי ונמצא עדיין באמצע התפתחותו. אולם אותו הזרם הסוציאליסטי הנותן אף עתה מקום מרווח להתגלות האישיות מצא לו גסודיה-מגע פרובות עם

החסידות. תנאי חיינו הביאונו לידי כך, ששלוש חתנועות הללו — החסידות, הציוניות הלאומית והסוציאליות — תנועות הגאולה — תתנגדנה זו לזו במשך זמן ידוע. אולם במהותן אינן אלא ממלאות ומשלימות זו את זו. תנועת החסידות גאולת היחיד, תנועת הציוניות גאולת הלאום ותנועת הסוציאליזם השואף לגאולת האנושיות, כלן ביחד, כשתתאחדנה לזרם כביר אחד והביאו גאולה שלמה משולשת. וכל אחת מהן תדגיש ביותר את מהות עצמותה. והחסידות, שהביאה לחיינו עולם של שירה ויופי של אישיות נגאלת וגואלת, תניח את חותמה גם על שאר התנועות, היא תכריח את הסוציאליות להשמע לתביעות האישיות, לתבועת ההערכה הסוביקטיבית הבונה ומחייבת, הנוטעת עצמה בקרקע חיינו וקולטת אל תוכה את כל יצירותינו המקוריות כהיותן על פי הערכה אישית; ועל הציוניות תשפיע את שפעת זהרה, זהר הפשטות והדבקות, זהר ההרגשה והתחושה החיה, זהר האישיות העלאית, השירה היוצרת. החסידות, הציוניות והסוציאליות סופן להתאחד אחד הרמוני גמור לברכה בקרב חיינו. ואל תוך היכל העתיד תצעד החסידות צעדי גאון אישי. בתור התנועה היותר עמוקה, מקיפה וחודרת אל תוך תוכם של החיים בתור גואלת האישיות הישראלית.

מת וחי

ס ו ר

הכאב היה עודו ריחש בכל האברים, אולם מלמעלה, דומה, הוגלד הפצע. רחוק כמו מורם היה ממנה היניק, אשר לא מבני מעיה יצא למלוך על חייה, כי אם בין הגלים מצאתו צף ותתפשט ערומה ותחטפהו ותשימהו בין שדיה, והוא קפץ משם אל בין זרועותיה של ההדיוטות. מאז היה ריחש הכאב בכל האברים.

מנוה השאנן אשר במדינה הקטנה, הלא-לוחמת, צפתה לקראת האהוב, אשר תקפתו הסופה שם, בארץ רוסיה הגועשת, מעבר לתלי ההרוגים, נחלי הדמים, פרי מהפכות ומלחמות, אשר הפסיקו בינה ובינו. מיום ליום נעשו כה דלים בעיניה היא ופצעה לעומת כל זה האיום אשר התחולל על גוי ועל אדם יחד ביום העברות. ויהי כאשר נבוכה בנפשה לטפס על גבי תלי החללים ולחצות את יאורות הדמים בדרכה אל אהבתה הקטנה ותתכרבל בסודר של חיי-יום ומאורעות תפלים של השעה עד יעבור זעם. והזעם הלך וגעש.

אולם משונה הוא טבע האדם. מכיון שהסופה לא מצאתה פה בפנה השוקטה למדה לרדות גם מזועת העולם דבש של אושר קטן ולעשות גם אסון מדינות ולאומים מקור של נחת-רוח לעצמה. התחילה לאהוב את שלות-הימים, שכבר קמה מעכשיו לנחלה בלתי למדינות ספורות, ובשעה שנשמטה היתה חולה אנושה מאהבה, ראה בכל זאת גופה, המושלף מאהובה ומדולדל משכבר בתבל ללא שורש, לעצמו חיים מיוחדים אגב יניקה ממתיקות דברים ועצמים. היתה באה בין הבריות בדיוק מתמיה בשעות-האוכל על-יד הטבל-דוט, רוחצת את בשרה במי הים ומתפנקת בצלילי הנגינה; נוטלת חלק בוכוח-השעשועים, קניוח-הסעודה, צוחקת בקול ויש שגם גופה חומד... היא התחילה ליהנות דוקא מן המכניות ומן הסתום ברסן סדרים מקובלים; ספגה לתאבון את פטפוטת-הלהג של האורחים בדבר תוספת ליטראות על משקל הגופים ומיני המחלות, על עניני אישות ועל אבק פלירט, על השאלות הבורעות בדבר פגיעה בכבוד הכוזב ועל דברי רכילות סתם. המשמעות של עמוד אבק זה כפירה גמורה בזה הכאב הריחש, בכל אותו החלום הקושמרי על הרוחניות, ששרף את נעוריה, ובהכוסף לאהבה נאצלה בלתי פוריה; וחץ מזה... וחץ מזה... גם היתול מר בהלה, הרוחני, היניק, מקפח נעוריה, אשר היה תמיד מרחף בערבות החלום והווה את ההויה. עכשיו היא סבאה לרויה בתאות-

נקמה את גלי השעמום של החיים פה, במקום, שקול הפעמון, הקורא לסעודה, הנהו קול מבשר מאורע... ולמדה מן הסביבה גם את הצחוק התפל, העקר, שדוקא לפי, שהנהו כולו מזויף ואינו משקה את הנשמות, הרידו טוב לשמש מסוה והנהו מחמת זה הכי אנושי, המתת הכי יקרה מאדם לחברו.

אולם במעמקים היה בוער כמקדם סנה האהבה וכאב העלבון התפרץ בכל רגע ככלב משלשלאותיו. זה כאב האשה, הלא-נדרשה, שהיה עולה פתאום כמו שד באישון לילה בנדודים, או במסכת בני-אדם, תופסה כמו פעוטה וחונקה.

— הוא אשר לו הריקה את כל החלום, את הכי עז ומתוק שבבשר ובנשמה, הוא בחל בה. לא רצה בה. היא היתה האשה הלא-רצויה.

עידנים היא נופלת וגלוית-עינים.

בשבתה בין הבריות או לבדה בחרר נגש הוא, כולו הוא, סמוך לה, עומד חי. אתה? אתה! — וברטט. הויות נעקרות וחולפות ובנות-קולות תופסות. רחוב. רחוב. רעש. טרם. הוי, מה לכל זה פה? למה לנו כל זה פה? אני ואתה! רק אני ואתה! — הלא זה די! — ואני משערת: כל זה מסבב, צף, חולף, מת, הס!.. רק אני ואתה! אני ואתה! — שותק. שותק. והוא לוטש שני שלוחי תמהון-ושנינו חיים! הו, אהה! — כה בושח להתהלך על גבי שני מקלות אלו. — כה הולין הוא להיות חי! — להיותו! — ומימרה: אם יש עוד איזה הענוג הרי זה של הכאב... כמו שן כנאבת זו — גאוניות זו של צמצום כל החושים בנקודה נפשית, הוא הכאב... הנחת הנה רק כהרף-עין, זה הרגע של ההליכה לקראת החלף! — הוי, הוי, האמנם כה?.. אני מפחדת! — ואתה אומר: זהו סוד! ורק לי אתה מגלה אותו! האח, יקירי, מפני המלעגינים. הלא הם לא יבינו... לא יתפסו. יצחקו... — רק למאהבתך אתה מגלה את הסוד! — האח, יקירי, רק אני זכיתי בעיניך. הלא כן? הראש אומר: כן!... זה היה רגע האשר — ועוד פעם אחת לחש: כה מתוק לקבל את ה"סוף" מידי אדם; בכח גרון אשר ביד האדם. ומה? טוב יותר מידי המקרוב? נאה יותר? להפריח את הנשמה בחסד סרטן או צפרדע בחזה פה? — כך? והאם לא נאה יותר: אדם קטלני, אדם! — ופעם אחת לאור ירח, על חוף הים, בדמי הלילה, בהתלהבות שבקדושת-האח, האח, להסתכל בוז הגויה, כשהיא נובלת ומשירה אברים אברים אגב רקבין...

והנה התחוללה הזועה, ואחריה המהפכה של המתקוממים, והוא הנהו שם, במדינה של מאה וחמשים המיליונים, אשר חרגו ממסגרותיהם, הוא הכי ענוג בין המיליונים, חור כה, מעונה. חדשים נקופו כמו שורות של מלוי-מתים. היא שמעה את פרטי הזועות, בלעה יום יום גלינות של עתונים,

המספרים על מה שנעשה שם; כל מאורעות תבל נראו עכשיו בעיניה מחוסרי-
ענין ותפלים, חוץ-ממה שנעשה שם, במקום, אשר אמות רחמניות אכלו את
עולליהן, וקופות המתים התגוללו בחוצות. „אני אוהב את רגעי הגסיסה“ —
נאום היניק. — ואתה, יקירי? האם שוכב אתה מתמקמק ממלאובים ומרעב
בקרן-זוית אפלה או כבר נפשת בתוך הקופה? — ובלא זועה הרהרה מה
שהרהרה — במנוחה נפשית נעצה את רבבות עיניה במחזה: הוא, המשיח
בן יוסף, מוטל באשפה, מוכה, מעונה. או נשכח, חולה, בעזית-קיר, בטחב,
סובל בצערו של מין האדם, שש לקראת התולעים. — הדא אתה אהבת כה! —
הלא חלמת לראות בעיני בשר את קץ האדם, אשר בהיות כל גיוו פצעים
ומכות הנהו קופץ לטבול בנחל האה, השופע מעבר מזה... הלא אתה אהבת כה! —
והיא היתה חווה את רקבוננו של היניק! —
פעמון צלצל: לאכילה!

בטבילה בין השדרות בגן אחרי הסעודה נגש אליה הוא, אחד מבני
השולחן. הגבר הברין, כולו מגוהץ, דשן ושבלוני, אשר היה מעורר בקרבה
תמיד כזופים מבוישים ונלהבים בגלף היותו משונה לגמרי מזה אשר שם...
וגם בגלל אשר לא בו אפיו להשירים של האשה המהבים בה, ואחדי
השתחוויה מנומסת ומאד שבזונית, אגב קנזה תאוני של השפתים ובבת-צחוק
של תאות-נקמה הגיש לה את המסגרת השחורה אשר על גבי גליון של עתון:

— הוא מת!

והיא חזרה בלחש:

— מת! —

ולא נודעוה כלל בקריאת „הוי ואבוי“, כי אם אחרי שקפלה את
הגליון באצבעותיה בכמה קפולים החזירתו לבן-שיחה, הציצה בהלה בשקט,
כאשר תפסה גם תנועה אחת בזויות שפתיו, כמו רחש של רמש טמא, והוסיפה
לצעוד על-ידו לאורך השביל שבין השדרות וגם נגעה בכף-ידו אגב היסח
הדעת מכוון. אחרי הטיול כפי השעור באה עמו לארוחת בין הערבים, סעדה
את לבה והיתה מסבירה את פניה למסובים השכנים כרגיל. ואפילו אחרי כן,
כשהתבודדה לבסוף בחדרה, לא נתרופפה מנוחת נפשה, אלא שהיתה דואגת,
שלא התאבנות זו אינה אלא דממה בטרם סער, שאחריה עלולה לבוא
ההתפרצות למעלה מן הכחות; אולם זו לא באה לא באותו יום ולא בימים
הסמוכים. אדרבא, שלוחה לבשה חוסן מיום ליום, תקפה אותה גם הקלה סתם.
זה הכאב, הרוחש באברים, כמו פג. דומה היה, כאילו התרעומת הבוררת של
כל השנים היא שפֵרנסה את האהבה האנושה, ועכשיו כמו הבלגה על היניק
זיכלה לאהבתה; אפס זכרונו נעשה יקר לה עכשיו פי כמה מהיותו הממשית.
עכשיו כבר היה כולו שלה, בלי שום שיור. עליו, על הבר-מינן, כבר לא

היו לה „צרות“ על פני ארץ רבה, וכבר לא היתה רועדת בכל רגע מפחד, שמא תבוא האחרת ותעקרו מבין זרועותיה. היא תפרה לו כתונת פסים והשכיבתו על ידה. הוא כבר היה רק תנוק, יוצא ירכה ויונק משדיה; תמיד בחיקה, במטתה, גוף בגוף. מעלשיו כבר היה מוצל מן החולין, מן הפזור ומזרועות ההדיוטות החצופות, המזהמות, כך היה קובל תמיד, את „לבנת הספיר“ של האהבה הטהורה, וממאסת גם את „בת-המלכה“. יש אשר היתה עלשיו ימים רצופים מתבודדת בחדרה, מפשילה את הוילונות, מספרת עם תנוקה, מנענעתו, מנשקתו וכמו מניקה לו משדיה. ובמנוחת-לב גמורה, בשקט! בשקט! וכך דברה אליו ממש בקול: — מעתה שוב לא תעזובני ולא תמאס בי ולא תבישני. לא לא! — וכזו היתה מתהלכת גם בין הבריות, כולה נוחה, מפויסה, כמו חוגגת ומסבירה פנים ביותר לזה, שכנה, שהיה מתמוגג מחדוה אוילית ומעיו עלשיו גם ללטף את כף-ידה החורה אנב לחישה:

היד כה חרה, כמו דג היא היד; מוטלת לה כף-היד, כמעט בלי רוח חיים, כמו דג; והפרצוף! האח, איזו אור! — כמו שבה ואהבה, אביבית שלנו!.. והיא קבלה את הדבור כגזר וכמתנת גורל. הוי, מה לכל זה פה? למה לה כל זה? — היתה הרגשה שופעת לתוך כל החושים: כל זה, חיוכים אלו, מבטים אלו, פרצופים וגויות אלו אינם אלא בבואה מטושטשת של דבר-מה נעלם ומרומם מעין הכל, והוא, הנעלם, הנהו אשרה לעד. וכל אשר הוסיפה לנענע את אשרה בעריסת החלום כן היה קורם עליו עור לבשר ושותה דם; ובכל אשר החיתה את היניק כן קם לתחיה החלום אשר עשה אותה גם כן חיה ואצל ורדיות לפרצופה ונסך ברק לתוך העינים. דומה היה, שכל הכמוש שבקרבה נשר בכחה של הסופה הקשה ומצבתה לבשה נעורים חדשים. וכך היה לוחש לה יום יום קול בתבל זו, שופע בהתקפה מפי גבר דשן:

וכמו טבלה אביבית בנחל הענלמים ותוף ותהי לפורחת! —

לוחש, לוחש, עד אשר הרעים הרעם.

וכאשר צעד על סף חדרה, זה משם, לאורה הירוק של המנורה, בשכבה הווה, והוא חי, כחוש, גרום, אוד זקן וכמו כלב מוכה ורעב, נודעזעה רק לאט והביטה בו בעינים קמות וכמו חללות; גם חבק לא חבקתו, כי אם אם קראה „הוי ואבוי!“ — כאשר התעוררו כל נחשיה-עינוייה, אשר התגעשו בקרבה כל שמונת השנים. היא ראתה את האויב. אחרי כן כמעט צוחה בקול נואש:

— אתה חי? —

— עיניך הרואות! — רטן בקול אחר, לא שלו, לא זה, אשר הבזז הגמור אל הסביבה, פרי עלית נשמה, היה מזמר מתוכו, ואשר עמו היתה מתאבקת תמיד עד אשר נפלה חללה לפניו.

היא נדמה.

(סוף יבוא)

האמנות והישרות

בין הבריות מקובלת הדעה, שהאמנות הנה רק „שקר נאה“ שבעקרה אינה אלא דבר שבדמיון, שהאמנות ללא תועלת היא ועוד מליצות נפוחות כיוצא באלו מלפפות את המלה „אמנות“ כשמעלים אותה על לשון או על עט.

הדעה הזאת עצמה לכל יהייתר הנה „שקר נאה“. אמנים אחדים — ביניהם גם אוסקר וילד — עשו לפני משחק להם מהמליצות הללו, פלטו מפייהם פרזות אחדות כורוק האדם את הפרחים הקמלים החוצה. בא ההמון האינטליגנטי וירימן בשתי ידיו ומני אז התחיל להתקשט בהן.

אבל לא זו היתה מגמת הויסטלר'ים והוילד'ים: הם יצאו עם השקר הנאה ורצו בעזרתו למחות כנגד „שקר מכער מזה“ — כנגד ה„נטורליסמוס“ וה„ריאליסמוס“ ששלטו בזמנם הן באמנות והן בספרות, כנגד אותם האמנים והיוצרים שחיקו את הטבע, את החיים הריאליים בעינים עצומות ובלבות צרלים, כלומר כחשו תחת לשונם כחש גבור.

בשקר יפה בקשו לטשטש את המכער. והיוצא מזה: בגנדרנותם האמנותית החטיאו את כשרונותיהם הכבירים ומלאי-כח היצירה.

אסקר וילד, שליחה של האמנות ללא תועלת ואולי שליחה היותר נאמן, עשה לו למשחק לא רק את חייו אלא גם את כשרונו הכביר, ואת שניהם כאחד הפסיד והחטיא:

לולא השקר הנאה הזה היה בלי כל ספק עומד בתור אמן — כשאר בני סוגו — על מדרגה יותר גבוהה, כי אמנות זוהי אמת. על האמן — אם גם למליצה זאת תחשב — להיות כהן בהיכל האמת, על פי אמתיותו של הרגש, לפי עמק המבט יש להעריך דבר שבאמנות, וזוהי גם אמת המדה למד בה את גדלו של האמן.

המקוריות הנה ישרות-הלב — אומר קרליל.

אם אדם רואה ומרגיש בתום וביושר, יוליד אמנות מקורית וגדולה. אמנם, האמת האמנותית, האסתטית הנה גם סוביקטיבית, אבל תחת זה הנה האמת היחידה בעולם.

האמת האוביקטיבית, השלמה, הנה אוטופיה שאולי לנצח לא תקיים. על כן עדים אנו לחזיון כזה: תורות מזורות שונות ושטות מדעיות — אמתיות אוביקטיביות — הולכות וחולפות, ואילו כל מיני אמת סוביקטיבית — דברי-אמנות גדולים עומדים לנצח.

האמת האוביקטיבית שבתנ"ך אפשר כי זה מכבר גועה, אבל האמת

הסוביקטיבית — זו של יוצרו — לנצח תחיה. תורת ניוטון אולי כליף
תבטל אבל כח-היצירה העצמי שבו יעורר תמיד השתוממות.

2

ולא דוקא אמנות גדולה ורצינית הנה אמת, אלא גם היפי שבאמנות,
אם כבר נרשה לעצמנו, לתחם תחומין בין שני אלה. בלי ישרות, בלי רגש
אמתי עדיין לא נאמרה מליצה אחת יפה, לא נוצר אף קו אחד יפה.
באמרנו על יצירות אמן כי יפות הן, מאלינו מובן כי גם מחשבותיו ורגשותיו
באמת יסודם, פחות או יותר משלו הם.

היפי הנו השטח העליון של יושר-הלב.
לדאבוננו מגלים על פי רוב בהמושג „יפי” פנים שלא כהלכה ומשתמשים
בו שלא כראוי. הוא נעשה לדבר אבסטרקטי, לדבר של „לא היה ולא נברא”,
לעצם התלוי באויר ללא גוף וללא צורה, ללא לב וללא נשמה.

מדי פעם בפעם נשמע אומרים: „פלוגי מיטיב לציר, אלמוני יפה כותב,
אולם... ריק הוא ואינו מגיד כלום”. זו היא אחת המליצות הכי נבערות
וחסרות כל טעם. אם אדם יפה ציר או יפה כתב — סמן הוא כי האמת
אתו ויש לו מה להגיד (הדבור מקורו ברדיפה אחרי הצדק והאמת). ומאידך
גיסא אם אמן או יוצר ריק, חסר-תכן הרי אז כל מה שיצא מתחת עטו או
מכחולו לא די שיהיה רחוק מן היפי אלא להפך — יהא מלא כעור.

לעתים תכופות נשמע דעת „יודעי טעם”: „...בעל סגנון יפה הנהו
אבל...” ותוך כדי דבור הם מעקמים את חטמם ועושים העויה מורה. כאלו
הסגנון והצורה אינם העדים היחידים והכי נאמנים בשפטנו את התכן
ואת הרגש.

כל הסרוסים הללו הביאו לידי זה שהמלה „יפה” התחילה משמשת
לשם זלזול וגדוף.

יפה ושבלוני — שמות נרדפים הם בימינו. מתוך כך בדברנו על דבר
יפה יעמדו לנגד עינינו בגדים זולים של חגיגות-המסוה והגולמים המתודרים
שבחלונות המחסניכ הגדולים.

לכן אם נשמע כי הלז יפה ציר או יפה כתב — מתגבר בנו החשק
לברח ממנו כי באותו רגע מופיעים ועומדים כחיים נגד עינינו כל המליצות,
הפרזות והגונים השאולים והלקוחים בלי טעם ומבלי דעת גם מאת מי.
בקצור, אנו רואים דוקא את הבלתי-אמתי ביותר ואת הבלתי יפה בולט
ביותר. וחזיון זה שכיח הוא על פי רוב. וכך נעשה המושג, שהנהו בעקרו
סמל הקדושה הרוממה והישר הנעלה, לנמל השקר המגוזם והכעור הגפרו:

אבל דברי-יפי אמתים, ערכים מלאי הוד והדר, יוצר רק האמן האמתי,
האמן שתוכו כבר.

לכן נראה לפעמים תמונות יפות של אנשים מכערים — העין הישרה
של האמן שפרה אותן; לעצמת זאת נראה תמונות מכערות של אנשים יפים —
עין האמן המלאה מרמה, רגשותיו המלאים כזב הם שכערו אותן, אף על פי
שהוא בעצמו התאמץ בכל כחותיו לשפרן ולשכללן.

לשופט אסור לשאת פנים. האמן האמתי אינו יכול לשאת פנים, אינו
חונף לדברים שבא לצירם, רוחו מלאה מהם והוא מגיד להם את האמת, את
האמת שלו, לכל, מבלי כל צדדיות.

מחמת זה לא מצאו חן תמונות רמברנדט בעיני מומיניהן. הוא לא
חנף להם, צירם כפי שענינו ראתה, יצרם לאור אורו הוא. עובדות דומות
לזו רבות הן בתולדות האמנות.

3

יורשו וממלא מקומו של הנביא בזמננו הוא הסופר, האמן, כל ערכו
של הנביא צפון באמונתו, בישרותו ואלו הן המדות שיש למנות בסופר
גדול ובאמן.

ישרות ואמת — יסודות כל אמנות גדולה ורק על פיהן יש למד דבר
שבאמנות אם בכלל זקוקים הם לאיזו מדה שהיא.

אמנות עממית, שירה עממית, נעלות הן בשל האמיתיות, בשל התמימות
המלאות אותן. ומחמת זה גדולות הן גם יצירות היחיד, הגאון.
אין לה לישרות לא כלום עם שטה קבועה ועם זרם ידוע. עינו ורגשו
של האמן — אם אך אמתיים הם — מוצאים צורות ביטוי נכונות להם.

הריאליסטון האמתי אמן הנהו באותה מדה שהרומנטיקון האקספרסיוניסטון
האמתי או הפוטוריסטון. לא בית-מדרש ידוע, לא הזרם אף לא ה"איזם"
הטכני יוצרים את האמן אלא רגש האמת שבו. מוטב שיתן לנו האמן ציור
מחיי יום ובלבד שיהא נובע מתוך רגש האמת מאשר יכתב אליגוריה
קלסית מזיפה או קומפוזיציה בדויה ומודרנית. בכמה פנים עולה ציור של
תפוח — ובפרט שיהא אמתי — על תמונת "מדונה" מקולקלת, כלומר, שנובעת
מתוך רגש בלתי אמתי.

האמן מעלה ומוריד לפי מדת-מוסרו האסתטית. בכחו למצוא את העני
בעשר ואת העשר בעני; את המלכער ביפה ואת היפה במלכער; בכחו לראות
את הנהדר בעיר עם בתי-זרשת וארבות-עשן גבוהות ואת הכעור בבירה
מלאת פרדסים יפים ומזרקי-מים נהדרים.

ישרות, צדק (לכל ישרות יש גם ערך אמנותי) אינם באים מידיעות; מתגלים הם בחזון. הנביא הקדמוני לא יצר תיאוריות, הוא חזה חזיונות... אף האמן בדורנו כך הוא.

המציר את השמים בצבע כחול מפני שיודע הוא את גונם, אינו בר-לבב ומהמת זה אמן רע הנהו; אבל אם מי שהוא יציר את השמים בצבע ירוק מפני שעניו רואות כך — אם גם יודע הוא את צבע התכלת אשר להם — אמן יאמרו עליו. האמת, היצירה באה בחזון ולא מתוך ידיעות. הדעת עוברת לו לאדם בקבלה, בירושה, אבל לראות אינו יכול האדם כי אם בעיניו הוא, בחושיו הוא. אפילו אלה המדעים שיש בהם מכה היצירה הנם רק האקספרימנטלים, הקשורים עם הראיה, עם כח-הראיה הבלתי אמצעי.

האמן אינו מספר כלום. הוא מראה. ובכדי להראות צריך שהוא עצמו יראה מקודם, לא די בידיעה גרידא. על פי כמות האמתיות — אותה האמתיות שיש לאל ידה עד כדי להשתחרר מכל הכללים המקובלים, ואותה הרחבות ואותו עמק המבט — הנם בעת ובעונה אחת גם מדת גדלה וערכה של היצירה. וראיה מראיה שונה.

כל דבר, הן אוביקט והן סוביקט — אומר קרליל — משמש אשנב שדרך בו נוכח להסתכל בנצח, באין סוף.

כל גדולו וכל חנוכו של האמן צריך שיהיו מבססים על האמתיות. החל מימי ילדותו הראשונים הוא לומד לראות את הדברים שמסביב לו. בצירו ציור איזה שהוא או אפילו ספסל ובהלכו אחרי קויהם ושרטוטיהם הוא לומד את "חכמת" הראיה הנכונה, לומד את "תורת" האמתיות... לא אדע אם משיגים הפדגוגים כמה רב ערכו של למוד הציור. דעתי אני כי בבית-הספר המודרני יש לשום לב ביותר ללמוד זה אם ברצוננו לחנך דור של אזרחים ישרים.

הוראה אמיתית באה רק מתוך אמנות. בשעה שהאנושיות תחל לראות במובן הציורי, יגבר בה רגש הישר, תמעיט להרס ותרבה לבנות.

לעת עתה כל בתי-המדרש לאמנות נמצאים בידי אקדמיקאים שהנם על פי רוב אמנים גרועים, וכל שאיפתם היא שתלמידיהם אחריהם ימשיכו את חוט חכמתם, כלומר יוסיפו לראות כפי שהורו אותם. וכה יקרה היא בימינו מלה אחת של ישרות, יכה מעטים הם ציור נאה, שרטוט קל שכלו יפה ומלא אמת.

אור הגנוז

יש חדושים הנולדים ע"י דמעות.
כל מי שגדול יותר צריך לבקש את סבוקשו בריחוק מקום יותר.
כל אדם צריך שיהיה לו צער בכל יום.
דע כי יש מוחין של א"י ויש מוחין של חו"ל.
כי עבירה היא בושה גדולה. אבל גם מצוה, כשרוצים לעשות איזו מצוה, ראוי שיהיה לו בושה גדולה, כי איזו זכות יש לו, שיזכה לעשות את המצוה, ואילו היתה לאדם בושה היה מתביש אפילו ליקח את הכאכל ולהושיטו לפיו.

בכל מקום שישראל באים בגולה מתחילה הם כבושים בגולה, אחר הם כובשים את המקום, שהם שם בגלות.
בכל הדבורים של העולם ובכל העובדות והעשיות, הן מי שחוטב עצים והן מי, שעושה עבודה אחרת, בכלם נעלמת התורה.
יש חלום שבא ע"י מלאך ויש חלום שבא ע"י שד.
יש קליפה דקה מן הדקה, שהיא ממש כמו הקדושה ויונקת אפילו מן התורה.

יש חלוקים רבים בנגינה, כי יש ניגון שלם, ויש ניגון, שהוא בכמה בבות ונחלק לכמה ענינים. כל רועה יש לו ניגון מיוחד לפי העשבים ולפי טבע המקום, שהוא רועה שם, יעקב אבינו כששלח את בניו ליוסף, שלח עמם ניגון של ארץ ישראל. וזהו טוד: קחו מזמרת הארץ בכליכם.
כל פסיעה, שאדם פוסע בעולם הזה ומתגבר על המניעות שברוכו, הוא עובר למעלה כמה וכמה פרסות בעולמות העליונים.

יש זריז ונפסד: כי מצוה גוררת מצוה, וזאת הבחינה שבין המצוות גם כן יקרה היא מאד, אולם ע"י הזריזות הוא מדלג על הבחינה הנ"ל ונמצא שהוא מפסיד.

יש בני אדם אומרים, כשהצדיק גדול מאד מחמת גדלותו אינו יכול להשיג ולתסתכל בבני העולם, לפי שהוא רחוק מאד מהעולם; ובאמת אינו כן, כי אדרבא כשהצדיק גדול מאד הוא מסוגל עוד יותר להשיג ולתסתכל בבני העולם.

מעלה גדולה שיש עוד יצר הרע לאדם, כי אז יכול האדם לעבוד את השי"ת ע"י היצירה דוקא.

סכנה גדולה לומר תורה. וצריך לזה יגיעה גדולה ואמנות יתירה

שיוכל האומר לשקול בפלס דבריו, שלא ישמע כל אחד מן השומעים, כי אם מה שצריך לו ולא יותר.

כ"א כשבא אל הצדיק הוא בא עם הרע שלו ועם הקליפות שלו והם הדוחקים. את העולם ועושים בלבול גדול.

דע של כל אדם יש מניעות רק כפי כחו. ובאמת אין שום מניעה, כי גם בהמניעה עצמה מלובש השי"ת.

ויש מי שעובד ומשתדל כדי לזכות לעולם הבא וגם זה נקרא מילוי בטן, שהוא רוצה למלא בטנו ותאותו בעוה"ב.

איתא בזה"ק: כל רחימותא, שאין קנאה מקושרת עמה, אין הרחימותא רחימא.

בענין ההכנעה טועה העולם הרבה, כי הלא כמה אנו מיגיעים את עצמנו בעבודות ובתפלות כדי לצאת ממוחין דקטנות למוחין דגדלות, ואם כך הרי אי אפשר שתהיה ההכנעה בפשיטות, כי הן על ידי זה האדם זכנס לקטנות.

מי שמתחיל להכנס לאיזה דרך הוא בחתת, הריון וצריך הוא להתעלם שם בבחינת "עיבור". וצריך הוא להתמהמה שם, לחמם עצמו שם כמו עיבור במעי אמו עד שיגיע הזמן לגלות זה הדרך בעולם; וכשיוצא קודם זמנו הרהו בבחינת נפל.

סכנה גדולה להיות מפורסם ולהנהיג העולם. כי איש פשוט רחוק מאד שיעבור על רציחה, וקרוב שלא יעבור, כי אם פעם אחת כל ימיו, אבל בהנהגת העולם ובחידושי התורה שמחדשים, יכולים לעבור בכל פעם ובכל רגע ממש גנב ונאף ורצח.

דע כשהאדם מתפלל בשדה אזי, כל העשבים כולם באים לתוך התפלה ומסייעים לו ונותנים כח לתפלתו.

כשהמוכיח אינו ראוי להוכיח אזי לאדם, שאינו מועיל בתוכחתו, הרהו גם מבאיש ריחן של הנשמות, השומעות תוכחתו, כי על תוכחתו הוא מעורר את הריח הרע של המעשים הרעים והמדות הרעות. דוגמה: כשמונה דבר, שיש לו ריח רע, כל זמן, שאין מזיונים אותו דבר ממקומו, אין מרגישים בריח הרע.

אין זו תכלית ושלמות, שתהא הנשמה דבוקה רק למעלה, רק עיקר השלמות, שבעת שהיא למעלה תהא גם כן למטה.

וצריך לגלגל עצמו בכל מיני רפש וטיט, כדי לעשות נחת רוח ואיזה דצון להשי"ת.

צריך להזהר מאד מן ההתמנות, כי זה הזוכה ליראה יש לו השתוקקות אל ההתמנות, כי מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, ומחמת שדבריו

בשמעים הוא משתוקק להתמנות. אבל צריך לשמור את עצמו מאד מן
ההתמנות, כי ההתמנות מפסידה השפעת הנבואה.

יש מפורסמים, שהם בשקר, והם רק ע"י צוות
אסור להיות זקן.

נראה שבכאן הוא הגיהנום.

לא די לו לאדם להיות בעולם אחד בלבד, כי אם בשני העולמות
חדים, ולכן מחויב אדם להניח אחריו שארית בארץ בן או תלמיד.

מזונותינו נתנות לנו בחנם, ויגיע כפנו אינו אלא מחמת החטא.

אותה הבאר שממנה נחפרת האמונה.

העולם הוא גשר זר.

מלוקט ע"י א. ש.

מיחשבות בזמנן.

על ההערכה המקובלת.

הנני כותב את השורות הבאות מתוך הכרה ברורה, שלא כדאי, לא כדאי לאדם ולא לפי כבודו הוא לגנות את דעתו כפי אשר עם לבו. אני יודע: צריך לגדל כנפים ולא לבקר; ובעל הכח והבינה יפסע על פני תקופה והלאה.

אבל מה אעשה ודבר-מה דוחני. אולי השד שבי כופה אותי לדבר, ואולי רגש אחר, מעט יותר טהור.

הנני רוצה להגיד, שכמעט כל, בכל אופן רוב הערכותיהם של מבקרינו, בדבר טיבם וערכם של יוצרי ישראל הפועלים בספרותנו, הן כוזבות; ומופלגות הן בודאי.

ומהמת זה, כלומר, גם חזיון זה שמש סיבה לכך, שהגענו עד כותל. פשוט, הדור העובר מסר לנו הון במטבעות מזויפות, והיוצרים העברים החדשים, תחת לעוף בני-חורין במרומי היצירה, אנוסים לבזבז כחות על הלוף המטבעות ועל דברי-ריב עם חלודה.

כל נתיב חדש ביצירה הנהו בקורת הנתיב החולף, ולכן משבאה תקופה חדשה בא עמה מבקר, אולם אנחנו נידונו לריב לא עם נתיבות יצירה, כי אם עם עמוד אבק גדול של זיוף עומד ואינו מש.

למה הם הרמזים? אדבר בדברים ברורים. כ"ה שנים מלך עלינו מבקר מסוגו של ראובן ברינין, וכ"ה שנים שמש בגדולה הד"ר יוסף קלויזנר.

הם, שני הסוגים, עמדו בשערי ספרותנו כשומרי הסף, פתחו וסגרו דלתות, הזו שמן המשחה על ראשי משוררים והיו מחוקקים את דעת הקהל. כלומר, טמטמו את הלבבות.

והנה נולדה לנו כת של מבקרים, פרחי-קלויזנר, שהנר לחכמתם הוא כן אומר קלויזנר.

יוסף חיים ברנר. תסלה נא לי נשמתו הקדושה. ממחשבותי: הוא היה צופה לבית ישראל. יהודי נלהב. איש האופי. לב רותח. וגם ישר-רוח, אם כי הכיר בישרו, אמן? כך אומרים. אולם מבין בספרות ובעל-טעם? לא! לא דרכי הבקרת היו נהירים לו ולא אפני ההבדלה. הוא כתב מאמרי בקרת. השקיף על הספרות כעל שפחה לשמש את החברה, הלאום, המדינה, הפועל, היתום או האלמנה. ודוקא הוא היה רגיל בבקרת, ובחריצות מתמיהה. והעמיד בית-המדרש: כך אומר ברנר יעקב פיכמאן, הדיפלומט הזוהר, המשתמש

בבקרת בכדי שלא לבקר. הוא אינו אכזר, הוא מכה את הסוס דרך המרדעת, הוא אוהב רק את הסופר, שכבר הגיץ לבינה. ואת אשר הוא וגם הקהל יאהב, ימטיר עליו עתרת נשיקות. אולם יוצר, המוטל אצל הקהל בספק, לא הוא, פיכמאן, יעודדו.

ואולם יש עוד מבקרים. יש עוד. לא רק בעל-מהשבות הסוציאלי, העושה את הספרות מקור של בינה, ללמוד ממנו על טיבה של הדיסה, שאותה אכל היהודי בשעה זו או פלונית; ולא רק ניגר הדיקן והמיושב-ואולם בעיקר הדבר אין שום חילוקי-דעות בין המינים השונים של המבקרים. כולם דבור אחד מפייהם. וזהו תמציתו של הדבור:

מנדלי. — זה האמן השלם והבינוני, בעל הדעה הצלולה, המח החריף, הרוכב על סוסה, הפקח מחמת שאינו רואה אלא את השטות של היהודי הנרדף והנכשל בעולם זה, המלא רשעים — זה הרואה רק חטמים מסורסים וכשלונות של יהודונים בטלנים, המחתנים זכר בזכר — מנדלי רציונליסטן זה הנהו, לפי דבריהם, בעל שני מנדלים, והוא ביטויו הכי נמרץ של הגניוס היהודי.

ביאליק. משורר צייר וארצי, המסוגנן, והכורע תחת משא הציוריות, שמימו לא יצא אפילו תחום-שבת מתוך מוסרות המותר בלשון ובהגיון, זה החי בשלום עם התבל ועם טבע האדם, הרואה את הקיבורת של האדם ואת לסתותיו ואת שנצות הנעלים יותר מאת הנשמה, זה השוטם את כל הנכשלים, שלא כבשו תבל זו, וקשר שירי זעם על היהודי השנורר והקבצן, ביאליק. שאפילו פעם אחת לא קרע עצמו את בגדיו — הוא, הוא הנהו נביא, איש הפתוס ומשורר גאוני.

ותהא נא מחוללה החוצפה:

ביאליק, בעל ההרגשה הישרה, העממית, היהודי שפל-הרות, היודע להעריך את הגדלות של צנקי-הרוח אמתיים ולהתבטל מפניה, איך זה שמע כל ימיו המון דברי-רוח ושבחי-שקר מפי חנפים ולא נהם אפילו פעם אחת כחיה: הוי, קטני-המות, למה אתם מכזבים את מהותי? למה אתם לועסים תמיד את שמי ושורש נשמתתי? ובגלל-מה אתם מחניקים אותי בתרועותיכם? אליף עשו מאדם שהרגיש שירה. בחייו העלו אותו עד מרומי התהלה ונתנו לו את כל ההערצה שיש באומה עד שלא הניחו שוב מעט אור לנשימה בשביל אחרים. קטעי השיחה בין האשה ובין המשורר, המבקש אותה להכניסו תחת כנפיה ולהיות לו אם ואחות, נתפרסמו בתור מרגלית של שירה, שאין דוגמתה אצל שום אומה ולשון; ואנחנו נוטלים את כל שירי ביאליק ואומרים: יש פה גם דברי שירה.

שאל צרניחובסקי תמיד, כשראיתיו מהלך ברחוב באודיסה, כשמעתי את קולו המפונק, כשהצצתי בו כשהוא נבהל לבית, ברשות היחיד או הרבים, כמופיע במעט יהירות ילדותית יניק-ששועים, אמרתי לנפשי: הנה המתיקות הישרה! הנה העין הבהירה והטובה. הנה הנחמד לבריות. הוא משורר. מבני היכלא. כולו גלוי לעינים. טוב ומלא עדנים כאויר צח וכחרוז אבל לא כח איתן. לא הופעה. לא עז ובוער. והנה צרניחובסקי — וגיטה! והנה הוא יוצר מעשי בראשית! והנה על מעט זוהר ומעט נחת כמה מסכתות, כמה ספרים, כמה כרכים כבר נכתבו! — וקראו נא את הספרים, איך כותבים עליו ומה כותבים עליו ובאיזה אופן כותבים עליו. — הה, בושה!

פרץ. עילוי. בעל הכשרונות המתמיהים עם כשרון הזיוף. איש האיניציא-טיבה החרוצה והזסט של הוד מלך הקלפים. הוא שר. הוא ספר. הוא נאם. לא ידוע על מה השתוקק ואם השתוקק באמת לדבר-מה ואם הוא שר גם לנפשו ואם שאף באמת לדעת את נשמת האדם ואם התיחד באמת עם היצירה. הוא היה אולי, רק חלום בלתי ברור אשר חלם אותו שר-הספרות, והחלום גדושי דברים בטלים! אמן — ובלא מסירות נפש! והנה על איזה גובה העמידו אה פרץ. אמרו: הנה אדם! והוא, הפלירט, לא היה על-פירוב מתלהב כי אם על מנת להלהיב. וכשפרץ דקלם אמרו הם: הנה בא עד חקר נשמת האומה.

ואיך העריכו את האחרים, אשר עודם חיים ופועלים. אתנו או את אלו שכבר ירדו מעל הבמה? על הראשונים אשתוק לפי שעה, שלא יחדוני בצרות-עין. והאחרונים? אלו שלפני שנים התריעו עליהם וכשיו כבר כוסו בעשבים? — למה אעלה מתהום הנשיה את זכרונם, אם הזמן השכיחם? — מובן: מכאן שהפליגו בשבחם של קטני-הערך, מן הדין הוא שיבטלו בפיהם או לפחות יעברו בשתיקה על החשובים יותר. מדה זו נוהגת היא בכל ספרות, הגדלה בסביבה של משכילים, מכל שכן אצלינו, שאיסתנסי הרוח מועטים הם. רק צחוק הוא לאיש, היודע את מצב הדברים, כמה כשרון מת בקור הבז או שיון הרוח וכמה מן ההדיוטיות עולה לגדולה. אפשר לסכם בקצרה: אלו, שאינם רוצים כלום, והם מסגלים לעצמם אפנים ידועים של כתיבה, וגם לפי שאינם רוצים כלום ולבם ריק, לכן שעתם ומחם פנוים לסגל לעצמם סגנון יפה לכאורה והרצאה מסולסלת, הלצו נחשבים ליוצרים, והשואפים באמת לדבר-מה ומחפשים ביטוי ומעפילים ומרסקים את אבריהם וחזורים ומעפילים, הריהם ללעג בפי כל מבקר חסר-לב ובעל לשון.

ולכן אומר אני:

עלינו לצאת בהערכה וודשה. עלינו לעיין בדיניהם של ראשוני ראשונים ועד אחרוני האחרונים ולהסיר מעל עצמינו את הלעג של הבאים, שלא ידעו על מציאותו של הקומץ הקטן של אנשים, שהגו דעות אחרות

ויאמרו: כולם, כל בני התקופה ההיא, מטומטמי-לב-ומח היו ואמרו שירה
לאשר לא שירה.

ואני יודע:

לא כדאי לו לאדם ולא לפי כבודו הוא להלחם עם דברנים. אולם מה
אעשה ודבר-מה שטעמו כמו כאב דוחני לגלות את אשר עם לבי ולהראות
באצבע על מקורו של השממון, אשר הפה את מחננו.

ולכן: העזה עברית, התעוררי נא, קימי עם ההערכה החדשה שלך,
הוסיפו נא לנו כח ועוז כדי לעורר את הכחות הנרדמים ולגרש ממחננו את
שד השממון. כי החונף והשקר ממיתים, רק האמת, אפילו אם היא מקיזה
דם, מולידה.

נתעורר נא ונפסג את הארמונות הדלים, אשר הקימו הדברנים ונפנה
את השטח בשביל האדם היוצר, בשביל הכאב, בשביל החלום.

כי לא די לנו בכנוף בלבד, צריך לקחת גם את הקרדום:
בעולם תחתון שקר זה.

א. שטיינמאן.

הערות קטנות

הבורחים מן המערכה

אלו הם האינטליגנטים שלנו, שעזבו את אוכלסנו והתישבו בחוץ-לארץ. הם אמיגונטים במיד ולא מאונס. כל גר הנהו ליקוי לעמו וספחת לגוף החדש. לעולם אין האמ-גרנט לומד מן המתקן שבמדינת כגורו ואינו מתדבק בפנימיותה של התרבות החדשה, כי אם מחקה כקוף לגיהוץ החצוני ובודאי שהוא נעקר מן הסגולות הטובות שבמכורה. וכל מי שאינו משתתף שתוף גומני ממש בעמלם ובטרחם של בני-עמו ניטלת ממנו הערות הרוחנית, חוש אחריותו קהה וליהו מתיבש. אבר מדולדל הוא גם לגבי המסים והארנוניות הרוחניים, שהוא מקיע את עצמו מהם.

אימיגרציה שאינה סטיכית, כי אם ת'ויה בשאיפה לתנאי-חיים יותר נוחים, היא הופעה בלתי מוסרית, בריחה מן המערכה.

שם, במדינת אשכנז, בנו להם פליטינו מרצון קן חדש. על סף הדולרים, כל אחד עינו צופיה לשכ, אל אחינו העשירים. קורספודנטים לא בנו עוד מעולם מרכז רוחני. ופה, בורשה ובילנה, איזו ריקניות ועניות של כחות! האומה מתקמקמת בעיניה הרוחני.

ההולכים והיוצאים

כיצד הולכים לארץ ישראל? כחור סחור, כלומר, בדרך לארץ ישראל נוסים למי שעה ללון לברלין, לניו-יורק או לארגנטינה. באופן כזה, הכל נוסעים לארץ ישראל, אלא שעל מי איזה מלא מתגלגלים לארץ אחרת. המפלגתיים, הפקחים ביותר מעמידים סני הם: אנו מה אשמנו? המשמעת. מצעם מנהלינו הננו מתגלגלים למי שעה בארצות הגולה. והאחרים מסעימים ביהור-את ה למי שעה.

והיוצאים גם כן אינם עוזבים את הארץ, סתם, כי אם הולכים לאירופה להשתלם, גם כן, כמובן, למי שעה. והעיקר, יוצאים בבושה ובעקיפים ובאמתלאות.

ואיני מבין למה שקר לאומי זה? — מפני מה לא פשוט, אבל פשוט מאד. אין אני הולך לארץ ישראל, שארצנו עובדה דלה היא ואין לה עדין צורך בשפע של כחות אינטליגנטים. אררבא, השפע אטון הוא לה. ומפעם זה הננו גם יוצא משם. ואם צער יש פה, אבל מה בודה היא? רק לא שקר, שבעל כרחנו הננו מחנכים עליו את עצמנו ודור בא.

מ ר כ ז

פה, באחת מערי הגולה, צריך לבנות מרכז לתרבות עברית. — תחנה אלקטרית שתחלק אור. המרכז הוא הנהו העין הצופיה של הלב העברי הטועם, הקול המבשר בארצות על קיומה והתעוררותה של תרבותנו, התלגורף המאחד.

שהוא יעורר את מחלקות התרבות בארצות השונות הנמות מחוסר-דם וממיסוס כחות, שהוא ימקד ויסמיק את הכחות וכמו הדמים השוטרים ירמא ליקיותות.

תכנית עשירה וענפית של מעשים מצפה למרכז זה, שתקיותו היא, הוץ מצעם המעשים, גם לשדסם את העולמיות של תרבותנו.

קונגרס עברי? רק הוא כחו ישה לברוא את ההסדרות העברית העולמית.

דומן עברי

(מעין מכתב)

לאישי הסופר ד. קמחי!

קראתי ב"הארץ" גליון תתרי"ב את מאמריך "בשבילי הספרות" בדבר הרומן העברי בכלל ו"אסתר חיות" בפרט. לכתחילה סבור הייתי שטות! ואי בעית אימא: סמסום הלב! וממילא סלחתי. אולם לאהרי העיון הזרתי בי. לא, אדוני, חוץ משטות מבצבץ מדבריך עור משהו של רשעות ויוזאזיות. אומר אתה, למשל, "דומן עברי עוד אינו. ולבי אומר לי: לא יהיה עולמית". זה מניין לך? כלום מרגל אתה אצל הוד רוממותי, שר היצירה? ומי נתן לך רשות לקפוץ בראש הצת'דות, תיאורטיקן עמקן? רומן ועבריות, אומר אתה, שני הפכים הם ועוד: אהבה אין בישראל. בני ישראל אוהבים, לפי דבריך, רק את השכינה — וזברי שטות כאלו נכתבים ונדפסים עוד בזמננו! הוי, סריסים נטורי קרתא, מלחכי "קצרת השמים" מתי יבוא המטאטא ויפזר אתכם פזוק מד' אכותינו והלאה? הלא זוהי מגמתן של כל יוצרי לפרוץ גבולים ולגרש בכחו כל מיני השדים והלילין, המתעטפים במעטפות הלאום, הדת וכל מיני חוקים וכללים.

אגב, הנך סוביקטיבי יותר מדאי, אדוני, והנך דן על הרומן בכלל על פי רומנוך תנורעים שגם הם בודאי יצאו סוף כל סוף לאור בהוצאת-שטיבל — ולמה לדחוק את השעה?

ובדבר חוסר ההבנה של "אסתר חיות" — זה דוקא מובן. הלב המטופסם שיחיהו ותחי ה"גויות" אם אתח ושכמותך מסמלים את ה"יהדות".

ספר אגדות הזהר

מובן, אין זה ספר הזהר סתם, כי אם מבהר דברי אגדה שבו, שמר ע. נ. פרענק לקט וסדר ותרגם ובאר "באופן שיהיו מובנים למתם בני אדם, גדולים וקטנים בשנים, ש'מדו עברית ורגילים קצת אצל כתבי הקדש" — ספר הזהר כזכרוננו העצמי, האוצר הנפלא של גאוגיות עברית מקורית, נשאר גם להבא חתום לקורא העברי. אולם גם נסיון קלוש זה להסיר את האבן מעל אגדות מספר של "הזהר" ולהוציאן בלבוש עברי, לטובה הוא. הספר נקרא בעיני.

אגדות יון

האגדות עבדו על פי מקורות שונים ע"י א. מיטרופוליטנסקי. גם כן, כמובן, לבג הנעורים, ולכן עבדו ובהשמטית. ומתי נזכה לאגדות יון ממש? — לשון התרגום יפה ונוחה לקריאה.

תולדות הפילוסופיה החדשה מאת וילהלם וינדלבנד

טוף על סוף זכתה אותנו "הוצאת שטיבל" בספר של מדע, מדע ממש, ולא לקוטים, ועל עניני מחשבה כללית ובעברית הגונה וגרעינית. לחנם חושש המתרגם הנכבד, שהקורא העברי לא ימצא בהספר "קריאה נעימה", לפי ש"קהל הקוראים שלנו שונה מן הקהל, שבשבילו נועד הספר במקורו" — שונה ולא שונה. גם הקורא העברי כבר יצא מן ה"דרדראות" ותנהו מתגעגע על ספרים חשובים ועמוקים בתכנם ובצורתם, תחת אשר עד היום היה מתפרנס מ"ספרית יפה" בלבד ממאמרים שטחיים ופופולריים על המדע.

סגנונו של גליקסון הגהו מדויק ורענן.

רעיונות מרקוס אברליוס אנטונינוס. הוצאת שטיבל

לנו, המחברים של "חובת הלבבות" לאנושיות לא חדשים הדברים, האמורים בספר נפלא זה, אבל אותנו הם מרעישים ביותר. הנה לא אנחנו בלבד עמדנו על אמת נצחית זו, כי אם גם קיסר רומאי זה, הרוכב בגאון על הסוס. ואולי גם הקדימונו הקיסר בהרבה מדבריו והשפיע עלונו. רבים רואים בספר זה מעין ראייה לסתור את מקוריותנו. לא, אדרבא. הנה גם הוא, הענק, כבר הביע את דברי המוסר הנעלים לפני דורות באוני שבטי התבל. משמע, הללו כבר ידעו את הדברים ולא קבלום. לא בשוגג. סרבו במזיד. ואולי היו ימים, שבהם היה כל בית בישראל מדובק בשרשו באמת זו של אנטונינוס ורבי החסיד. "פרקי אבות" נשנו אפילו לתנוקות של בית רבן. מרקוס אנטונינוס עף בודד על פני סומו במרחבי הדורות ודבריו נפוזו לרוח; לא כן רבי החסיד, הוא זרע את דבריו לדורות, העמיד תלמידים ודברי-מוסרו השנונים נעשו זמר בכל בית-משפחה ובית-מדרש בישראל מאז ועד היום, ובקראנו את דבריו של הרומי הננו מתחזקים עוד יותר באמת שלנו ולכן ראוים הם ה"רעיונות" להיות ספר-השולחן לכל קורא עברי. לשון התרגום היא מדויקה ומשקלית.

על גבולין

ר' בנימין אינו מתכוון לכתוב דברי ספרות. הוא לא-סופר. הוא מגודל פ"ע. מעט קו"ט. ומעט מתמיה — לשם כיסוי על הרגש הטוער. הצטטן הכי-מופלג, המביא תמיד ראיות מסופריים חיצוניים. והוא עצמו פנימי. הוא, כמדומני, לא כתב פעם אחת על החסידות — והוא החסיד בספרותנו. חלא-סופר הגחמד. "על הגבולין" הוא הספר הכי-עברי בספרותנו.

אליעזר בן-יהודה

בידיעה — אי-דתי, מדיני, רצינוליסטון; ובלא יודעים — היהורי הכי נלהב לתחית הלשו העברית בשנות האלפים, מרכז את כל רציתו בנקודה אחת זו, בוער עליה באש אי-רצינולית ומקריב לשמה בעקשנות את חלבו ודמו. דתי גמור. הוא קים את הסעיף הראשון של שולחן-הערוך של כל הדתות: ואל תתבישו מפני המלעיגים! — הוא ראשון העזי להיות נלעג וובר עברית. אנו כורעים לפני קברה של יחידה עקשנות זו, מוציאים את הלשון העברית החיה מבי זרעותיו של בן-יהודה המת, המתחבקה באהסה, וגושאים אותה הלאה, הלאה, אל תוך החיים והשמחות. נדבר עברית! נחיה את לשוננו! בכל הון! —

א. ש.

ספרים שנתקבלו לבית-המערכת.

אגרות-יון מאת א. מיטרופולוטנסקי. חלק א. ב. ג. עבדו על סי מקורות שונים הוצא א. גיטלין ורשה תרפ"ב.
רעיונות מרקוס אברליוס אנטונינוס תרגם מיונית ד"ר אהרן קמינקא, עם תמונת המחבר ועם מבוא וחצרות מאת המתרגם. הוצאת שטיבל, ורשה תרפ"ג.

ת לדות הפיקוסופיה החדשה בחבורה עם התרבות הכללית וגם הסדעים המיוחדים מאת
וילהלם וינדלבונד. כרך ראשון, תרגם בצירוף מבוא,

רשימות המונחים ופרושיהם ד"ר מ. גליקסון. תל-אביב תרפ"ג. הוצאת שטיבל א"י.
הפועל-הצעיר. כלי מבטאה של מפלגת הסועלים העברים בא"י. גליונות ב. ג. ד. ה. ו. ז.
התרוץ ירחון למדע, לספרות ולציוניות, העורך: ראובן ברישנין. שנה תשיעית, חשון,
תרפ"ג. גיו-יארק.

באחצנו יצחק ברגמן. הוצאות, ניצוצות" ורשה. תרפ"ב.
כנסת-יש"א ומלחמות-הגוים מאת הרב אהרן שמואל תמרת במליציץ (אחד
הרכנים המדגישים).

ספר אנרות הזהר מלוקסות, מסדרות, מתרגמות ומבוארות מאת ע. נ. פרענק, חלק ראשון,
הוצאת אחיאסף, ורשה, תרפ"ג.

על הגבורין רשימות ומאמרים מאת ר' בנימין תרפ"ג.
יסודי המשפט העברי מאת אשר-גולאק. ספר ראשון, שני, שלישי. הוצאת "דביר"
ירושלים-ברלין תרפ"ג.

ספורים שאול סשרניחובסקי. הוצאת "דביר" ירושלים — ברלין. תרפ"ב.
החמירות והחסידים מאת ד"ר ש. א. הורודצקי. ספר ראשון. ספר שני. הוצאת "דביר"
ירושלים-ברלין תרפ"ג.

אגדות התנאים מאת הד"ר ר' בנימין זאב בכר. מתורגם מגרמנית ע"י א. ז. רבינוביץ
מהדורה שניה. הוצאת "דביר" ירושלים-ברלין. תרפ"ב.

ביכערי-יועלם פארלנג קולטור-ליגע, ערשטער יארגאנג 1922 יולי — אקטאבער ווארשע
דער אלף בית פון יודענמום פון הלל צייטלין פארלנג, אלט-יונג" 1922.
במזרון אהרן צייטלין פאפאקאליפטישע פאעמע מיט א פאררעדע פון ד"ר ד. א. פרידמאן
פארלנג, אלט-יונג" 1922.

רודין ראסען אין 12 קאפיטלען אין עפ לנג פון י. ס. סורגעניצער. יוריש: אברהם זאק. פארלנג
"אלט-יונג" 1922.

ז'נר גאָוועלן פון יהושע פערלע. פארלנג, אלט-יונג" 1923.

תשובות המערכת

לא יורפכו השירים: אני מתיר; הלילה האחרון; עם הסדרונה; אביבית; אל המחיר; נגן
עוד לי נגן ככה; חרף.